

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Veronika Neoralová

Dopady ekonomické krize na transatlantické obchodní vztahy

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. Daniel Marek, Ph. D.

OLOMOUC 2015

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 10. 12. 2015

Podpis.....

Ráda bych poděkovala doc. Mgr. Danielu Markovi, Ph. D., vedoucímu mé bakalářské práce, za odborné vedení a cenné rady a připomínky, které mi pomohly zpracovat tuto bakalářskou práci.

Obsah

Úvod	1
1. Světová krize a obchodní vztahy EU a USA.....	6
1.1 Příčiny a průběh krize v USA.....	6
1.2 Průběh krize v EU.....	8
1.3 Analýza dopadu krize na obchodní a investiční vztahy	10
1.3.1 Analýza obchodu se zbožím.....	10
1.3.2 Analýza obchodu se službami	12
1.3.3 Analýza toku přímých zahraničních investic	13
1.4 Dílčí závěr.....	14
2. Transatlantické obchodní a investiční partnerství	16
2.1 Jednání a obsah TTIP	16
2.2 Potenciální přínosy TTIP	19
2.3 Překážky k uzavření TTIP	22
2.3.1 Citlivá témata	22
2.3.2 Kritické názory.....	27
2.3.3 Schvalovací proces.....	28
2.4 Dílčí závěr.....	30
Závěr.....	33
Literatura a prameny	36
Seznam použitých zkratk, tabulek a grafů <i>Seznam použitých zkratk</i>	43
Abstrakt	44
Abstract	45

Úvod

Evropská unie a Spojené státy americké se dlouhodobě řadí mezi nejvýznamnější centra světové ekonomiky. V rámci obchodních a investičních vztahů jsou si navzájem důležitými partnery. Pro vývoj jejich vztahů byl důležitý především Marshallův plán, který představoval důležitou finanční pomoc pro politickou a hospodářskou obnovu Evropy po druhé světové válce. Na základě Marshallova plánu došlo k postupné integraci Evropy, díky níž si vybuodovala silné postavení na obchodní a konkurenceschopné úrovni. Ze zdevastované západní Evropy se tak postupně stal plnohodnotný partner Spojených států amerických (dále jen USA) v obchodních vztazích.

I přes období napětí a politického nesouladu se obě strany dohodly na přehodnocení vzájemných vztahů a v 90. letech započaly transatlantický dialog. Od bodů o podpoře tržního či multilaterálního obchodního systému skrze Transatlantickou deklaraci a Společný akční plán se tak postupně dostali i k myšlence Nového transatlantického trhu (Steffenson 2005: 28–36). Návrh o prohloubení obchodní spolupráce, který zahrnoval vytvoření zóny volného obchodu a odstranění technických bariér obchodu, poukázal na existující problémy mezi oběma aktéry. Vzniklé obavy spojené s plnou liberalizací v oblastech zemědělství a textilní výroby zapříčinily neúspěch tohoto návrhu.

USA i Evropská unie (dále jen EU) patří mezi významné členy Světové obchodní organizace, skrze kterou usilovali o postupnou liberalizaci obchodu. Přestože tato organizace přispěla k pokrokům v mezinárodním obchodě, tak v současné době není schopná vyřešit citlivá témata a pokračovat v liberalizaci.

Oba aktéry světové ekonomiky hluboce zasáhla světová ekonomická krize. V první fázi vypukla ve Spojených státech amerických jako krize finančního systému. Příčin vzniku finanční krize bylo několik, od udržování nízké úrokové sazby americkou centrální bankou přes laxní poskytování hypotečních úvěrů, až po neodpovídající hodnocení finančních derivátů ratingovými agenturami. Díky propojenosti finančního trhu krize pronikla do celého světa. V Evropské unii finanční krize vyvolala postupně krizi dluhovou a poukázala tak na problémy v hospodaření a zadlužování především jižních států. Na obou březích Atlantického oceánu poklesla kupní síla a zvýšila se nezaměstnanost.

Postavení obou ekonomických center tak výrazně oslabilo. Na ekonomické scéně dnes posilují především asijské ekonomiky¹, které představují pro obě ekonomická centra velké konkurenty. Obě strany se tak domluvily na prohloubení obchodní spolupráce za účelem posílení svého postavení. V roce 2013 tak započala jednání o ambiciózním projektu - Transatlantické obchodní a investiční partnerství (dále jen TTIP). Od této dohody si slibují posílení svých ekonomik, především v oblasti zaměstnanosti, zvýšení hrubého domácího produktu, lepšího toku investic a posílení konkurenceschopnosti.

Důvodů pro výběr této tématiky bylo hned několik. Světová ekonomická krize zasáhla značně oba aktéry. Postavení Spojených států i Evropské unie na ekonomické scéně v průběhu posledních let slábne také na úkor rozvíjejících se ekonomik. Prohloubení obchodních vztahů tak může přinést oběma mnoho výhod a posílit jejich konkurenceschopnost na globálním trhu. Jedná se také o velmi aktuální téma, neboť už dva roky probíhají jednání ohledně potencionální spolupráce na úrovni volného obchodu. Dalším důvodem je možný ekonomicko-geografický dopad této spolupráce. Pokud by došlo k realizaci TTIP, pak by vznikla největší zóna volného obchodu na světě. Jednalo by se tak o důležitý mezník v oblasti mezinárodního obchodu.

Tématem bakalářské práce jsou transatlantické obchodní vztahy a jejich vývoj v době ekonomické krize. Cílem této práce je analyzovat vývoj forem mezinárodního obchodu mezi EU a USA od propuknutí světové krize a následně analyzovat probíhající jednání o užší obchodní spolupráci (TTIP) mezi oběma aktéry. Mezi zkoumané aspekty mezinárodního obchodu budou patřit import a export zboží, služeb a přímých zahraničních investic. Bude analyzován jejich vývoj v období 2007 až 2012. Myšlenka volného obchodu mezi EU a USA v rámci smlouvy TTIP bude analyzována v rámci potencionálních přínosů, ale také překážek zpomalujících či snižujících pravděpodobnost schválení této smlouvy.

V práci jsou kladeny dvě výzkumné otázky:

- 1. Jak ovlivnila ekonomická krize vývoj jednotlivých složek mezinárodního obchodu mezi EU a USA?*
- 2. Jaké překážky mohou zkomplikovat uzavření dohody Transatlantického obchodu a investičního partnerství?*

¹ Čína vykazovala za tři roky (2011, 2012, 2013) růst HDP průměrně až o 8,3 %. V Mongolsku ve stejném období rostlo průměrně HDP o 13,7 %, a v případě Laosu průměrně o 8,1 %. USA oproti tomu vykazovala růst průměrné výši 2,1 % (The World Bank 2015).

Bakalářské práce je geograficky vymezena na území Evropské unie a Spojených států amerických. Z časového hlediska je práce vymezena počátkem světové ekonomické krize na obou stranách Atlantiku až po desáté kolo jednání TTIP konané v červenci roku 2015.

K zatím největšímu ekonomickému milníku 21. století, ekonomické krizi, bylo napsáno mnoho monografií osvětlující její vznik a vývoj. Co se týče Transatlantického obchodního a investičního partnerství, tak vzhledem k tomu, že jednání probíhají už dva roky, tak existuje již mnoho odborných zdrojů k této problematice. O potenciálních ekonomických benefitech, jenž má dohoda TTIP přinést bylo napsáno mnoho studií s rozličnými výsledky. Jelikož je smlouva TTIP svým obsahem velmi rozsáhlá, tak není možné přesně predikovat její budoucí efekt na obě ekonomiky. Avšak existují studie, které zkoumaly potencionální scénáře budoucího vývoje při zrušení určitého procenta tarifních a netarifních bariér obchodu. Ty v této práci posloužily jako zdroj potenciálního přínosu Transatlantické obchodní a investiční partnerství.

Příčiny a průběh krize v USA popisuje kriticky Nouriel Roubini ve své knize *Krizová ekonomie: Budoucnost finančnictví v kostce*. Další přínosnou publikací, která se zabývá světovou krizí, je *Velká finanční krize: příčiny a následky* od B. J. Fostera a Freda Magdoffa. Autoři se v knize zaměřili především na podrobné vysvětlení příčin vzniku finanční krize v USA. Průběh ekonomické krize na evropském kontinentu popsal Kryštof Kozák, Tomáš Weiss, Helena Schulzová a kolektiv v díle *Dopady krize v Euroatlantickém prostoru*. Problematiku zadlužení především jižních států Evropské unie komplexně analyzuje Stanislava Janáčková v díle *Krize eurozóny a dluhová krize vyspělého světa*. V rámci dopadů ekonomické krize na EU budou přínosnými dokumenty Evropské komise, především pak publikace *Politiky Evropské unie: Hospodářská a měnová unie a euro*. Ekonomická data důležitá pro analýzu vývoje transatlantického obchodu a investic v době ekonomické krize budou čerpána z databáze Eurostat.

Stěžejními dokumenty k problematice Transatlantického obchodního a investičního partnerství budou v oblasti zisku informací především dokumenty zveřejněné Evropskou komisí. Dokumenty k tématu TTIP jsou v současnosti publikovány především v anglickém jazyce. Existuje velmi malé množství českých zdrojů zabývajících se touto problematikou. Důležitými zdroji budou také konference a přednášky a novinová vyjádření týkající se tématu TTIP, které reflektují široké spektrum názorů na citlivá témata spojená s TTIP.

Ze strany USA chybí přímá vyjádření a transparentnost postojů a záměru k projednávanému partnerství oproti EU. Vznik myšlenky zóny volného obchodu mezi EU a USA byl detailně popsán v *Final Report High Level Working Group on Jobs and Growth*.

Důležitým zdrojem o průběhu jednání TTIP budou dokumenty ze strany Evropské unie např. *EU and US conclude first round of TTIP negotiations in Washington*. O potenciálních přínosech TTIP bylo napsáno již několik studií. Pro tuto práci bude důležitá studie *Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment* od Josepha Francois a kolektivu. Studie se zabývala dvěma možnými scénáři v podmínkách úplného odstranění tarifních překážek obchodu a procentuálním snížení transatlantických netarifních bariér. Svými závěry přispěla ke zjištění možných pozitivních dopadů na ekonomiky obou aktérů. Dalším přínosným zdrojem bude dílo *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) Who benefits from a free trade deal?* od autorů Gabriela Felbermayra, Benedikta Heida a Sybille Lehwaldové, které přineslo odlišné, ale přesto pozitivní výsledky při odstranění tarifních a snížení netarifních překážek obchodu. Negativní dopad na ekonomiky EU a USA popsal kriticky Jeronim Capaldo ve článku *The Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership: European Disintegration, Unemployment and Instability*.

Pro představení citlivých témat v rámci TTIP bude důležitým zdrojem kniha *The transatlantic trade and investment partnership: A charter for deregulation, an attack on jobs and an end to democracy* od Johna Hilariho, která kriticky pojednává o zásadních tématech obsažených v TTIP. Publikace *Transatlantické obchodní a investiční partnerství (TTIP): 10 největších mýtů o TTIP* vydaná Evropskou komisí bude velmi přínosná pro pochopení postojů EU ve vyjednávání smlouvy TTIP. Většina kritických názorů byla převzata z článků zahraničních novin, avšak Ilona Švihlíková je prozatím jednou z mála českých autorek, jež se staví ke smlouvě TTIP negativně ve své knize *Přelom: od velké recese k velké transformaci*.

Schvalovací proces mezinárodních obchodních smluv v USA byl srozumitelně popsán v článku Billa Krista s názvem *Will Congress Give Obama Authority to Negotiate Trade Agreements?* Historický vývoj ve zmocnění prezidenta k vyjednávání o mezinárodních obchodních smlouvách byl popsán také v knize *Europe, America, Bush: transatlantic relations in the twenty-first century* od Petersona a Pollacka. První rámec důležitý pro proces sjednání mezinárodních obchodních smluv v EU je dán ve *Smlouvě o Fungování Evropské unie*. Tato smlouva se tak stala zásadním zdrojem pro představení několika fázového procesu, jež může zkomplikovat uzavření smlouvy TTIP.

Práce je metodologicky pojímána jako jedinečná případová studie. Zkoumána jedinečnost obchodních vztahů mezi EU a USA. Jedinečná případová studie se snaží o „celostní a hluboké porozumění komplexním fenoménům bez ambice přispět k prohloubení poznání o fenoménech jiných“ (Drulák et al. 2008: 34). Zkoumaným případem v této práci

bude vliv ekonomické krize na obchodní vztahy mezi EU a USA, čímž bude splněna definice případu jak v časovém, tak tematickém ohraničení.

Dopad ekonomické krize na obchodní a investiční transatlantické vztahy bude zkoumán na základě analýzy vývoje forem mezinárodního obchodu, jakými jsou export a import zboží a služeb, a to v období 2007 až 2012. Sledován bude také tok přímých zahraničních investic mezi EU a USA ve vyhraněném období 2007 až 2012. Počáteční rok zkoumaných položek mezinárodního obchodu byl stanoven záměrně na rok 2007 z důvodu ukázky dosahovaných hodnot jednotlivých atributů v předkrizovém období. V jednotlivých pozorováních budou na úrovni EU aplikována data, která zahrnují hodnoty 27 členských zemí, neboť ve zkoumaném období ještě nebylo Chorvatsko členskou zemí EU. Z tohoto důvodu byl také určen koncový rok analýz na rok 2012, neboť Chorvatsko přistoupilo do EU v roce 2013. Veškeré číselné hodnoty jednotlivých obchodních a investičních atributů budou uváděny v miliardách Eur a zaokrouhlovány na jedno desetinné místo. Smlouva TTIP bude podrobena obsahové analýze dohody, potenciálních pozitivních a negativních dopadů a možných překážek bránících uzavření obchodní a investiční partnerství. K získání odpovědi na výše zmíněné výzkumné otázky bude využit deskriptivně-analytický přístup a následně bude provedena syntéza získaných poznatků.

Práce je členěna do dvou hlavních kapitol. Součástí každé kapitoly je i dílčí závěr, který shrnuje poznatky získané z dané kapitoly. V první kapitole budou popsány příčiny a průběh finanční krize nejprve v USA. Následně bude vylíčen průběh v EU a přerod v krizi dluhovou. Dále zde bude provedena analýza dopadu ekonomické krize na vybrané aspekty transatlantického obchodu, jimiž jsou export a import zboží, služeb a tok přímých zahraničních investic, ve sledovaném období 2007 až 2012.

Druhá kapitola bude zaměřena na současně projednávaný projekt Transatlantického obchodního a investičního partnerství. Nejprve bude vznik návrhu a jednání v rámci vytvoření volného obchodu mezi USA a EU. Součástí druhé kapitoly bude také předpokládaný obsah TTIP. Důležitou část kapitoly budou tvořit potenciální výhody plynoucí z TTIP a pravděpodobné překážky, které by mohly stát v cestě uzavření bilaterální smlouvy. Vybranými překážkami ke zkoumání byly zvoleny pouze vybraná citlivá témata v rámci TTIP, kritické názory na bilaterální smlouvu a proces schválení mezinárodních smluv na obou stranách Atlantického oceánu.

1. Světová krize a obchodní vztahy EU a USA

Počátek světové krize se datuje k roku 2007, kdy propukla nejprve lokální hypoteční krize na americkém trhu. V létě 2008 se tato krize přetransformovala do krize finanční a na podzim stejného roku se stala krizí reálné ekonomiky. Charakteristickým rysem finanční krize se stalo její rychlé šíření napříč celým světem doprovázené hospodářskou recesí (Mráček 2009: 30). V této kapitole budou popsány příčiny vzniku finanční krize v USA a následně její průběh. Také to jakým způsobem se přenesla do EU a jak ovlivnila obchodní vztahy mezi USA a EU.

1.1 Příčiny a průběh krize v USA

Velká finanční krize vznikla ve Spojených státech amerických na finančních trzích. Bohužel se neprojevila pouze v USA, ale postupně se rozšířila po celém světě a vyvolala mnoho problémů. Jedná se tak o nejvýznamnější propad globální ekonomiky od dob Velké deprese v 30. letech 20. století. Mezi hlavní příčiny vzniku krize patří monetární politika americké centrální banky, deregulace ve finančním sektoru v USA, chování spotřebitelů ve vyspělých zemích a chybné chování ratingových agentur a investorů.

V roce 2001 po prasknutí bubliny informačních technologií podstoupila centrální banka (Federal Reserve System, FED) kroky k oživení ekonomiky. Tímto krokem bylo významné snížení úrokových sazeb. Monetární politika FEDu tak přispěla ke vzniku neefektivních úvěrů a investic převážně v sektoru nemovitostí (Kalínská et al. 2010: 14).

Dlouhodobé chování spotřebitelů v USA hrálo také svou roli při vzniku krize. Rostoucí spotřební výdaje rodin převyšovaly jejich příjmy. Postupně tak docházelo k dluhovému zatížení rodin, což mělo za následek nárůst spotřebitelských dluhů. Stále více se rodiny s nízkým příjmem stávaly obětmi různých typů půjček. Největší podíl dluhů u rodin připadal na bydlení a neustále rostl. Díky výše zmíněným velmi nízkým úrokovým sazbám si vlastníci domů stále ve větší míře sjednávali hypoteční půjčky, aby pokryli své spotřební výdaje. Tento trend se velmi rozšířil a zadlužené rodiny se díky půjčkám snažily zachovat svou životní úroveň. Na trhu se objevily nové typy hypoték, které měly nalákat i méně majetné občany ke koupi vlastního domu. Lákali je na úvěrové sazby, které zůstávají po několika prvních letech na velmi nízkých úrovních, ale v další fázi přejdou do pohyblivého režimu. Ve výsledku tak dlužník měl zaplatit méně než u klasických fixních úvěrů, ale ve skutečnosti si nemohl být jistý, zda dokáže splácet hypotéku i po růstu úvěrové sazby po 5 letech po sjednání. K takovému růstu sazeb opravdu došlo a tím se dostalo mnoho domácností do nesnází (Foster, Magdoff 2009: 27–51).

Díky deregulaci ve finančním sektoru USA mohla vzniknout finanční inovace v poskytování úvěru - sekuritizace. Původně se využíval v rámci poskytování úvěru na bydlení model „poskytnutí a držení“ (originate and hold), kdy budoucí majitel požádal o hypotéku a banka mu půjčila peníze. Následně už jen vybírala splátky jistiny a úroky. Díky sekuritizaci se sdružily hypotéky do společného fondu a následně se vydaly dluhopisy investorům. Instituce, které tak sjednaly hypotéky, už nemusely čekat spousty let na splacení hypotéky, neboť získaly paušální částku od investorů. A investoři získali podíl na výnosech od tisíců majitelů domů, kteří spláceli hypotéky. Díky inovaci se tak úvěr „poskytl a převedl“. Pro snížení rizika cenných papírů krytých hypotékou se zavedlo zajištění dluhové obligace neboli CDO (Collateralized debt obligations), které nesly nálepky s označením rizika (AAA nejnižší riziko a nejnižší výnosnost). Ratingové agentury vydávající hodnocení CDO je často označovaly jako AAA, přestože reálně této úrovně vůbec nedosahovaly. Jednaly tak na základě vidiny tučné odměny a příslibu další spolupráce s investičními bankami. Toxický odpad ve formě hypoték se tak změnil v pozlacený cenný papír. Tyto nové balíčky se začaly nabízet celému světu, a tak se tyto hypotéky dostaly na globální trh.

Hypoteční makléři také přispěli ke krizi, neboť často vědomě sjednali bance lhářský úvěr. Jednali tak na základě vidiny velkých prémie za vysoký počet smluvených úvěrů. Hypoteční bankéři nenesli žádnou odpovědnost za tyto úvěry, neboť potenciální problém se přenesl na banku, v které byli zaměstnáni. Systém odměňování bankéřů a makléřů tak podpořil riskování a nadměrné zadlužování v USA (Roubini, Mihm 2011: 60–68).

Průběh krize lze rozdělit do jednotlivých etap. Dle Štěrbové se světová krize člení do pěti etap na základě dvou kritérií, těmi jsou vývoj a šíření krize z USA do zbytku světa. První etapou je samotná finanční krize (1), která je následována řešením v podobě oddělení ekonomik (2), což má za následek zamrznutí finančních trhů (3). Následuje pomoc států ve formě intervencí (4), která pomalu vyústí v evropskou dluhovou krizi (5) (Štěrbová et al. 2013: 78).

Od roku 2001 narůstal počet prodaných nemovitostí a také cena těchto nemovitostí. Díky úvěrové expanzi si tak občané mohli dovolit koupit rodinné domy, na které by za normálních okolností neměli finance. Na realitním trhu tak vznikla tzv. realitní bublina, která představovala odhadem 730 000 rodinných domů, které by nikdo nepostavil a nekoupil bez levných hypoték. V roce 2006 tato realitní bublina začala kolabovat, neboť došlo k růstu úrokových sazeb a k poklesu cen domů. Lidé tak nebyli schopni splácet své hypotéky, což vyvolalo první problémy. Realitní bublina praskla až v červnu 2007, když zkolabovaly dva hedgeové fondy investiční banky Bear Stearns. Ty držely dohromady 10 miliard v cenných

papírech krytých hypotékami. Ve světě vypukla panika, jelikož banky ve Spojených státech, Asii nebo Evropě nedokázaly odhadnout skutečnou hodnotu svých aktiv a potenciální državy toxických hypotečních úvěrů (Foster, Magdoff 2009: 97–98).

Po krachu hedgeových fondů krachovali i poskytovatelé hypotečních úvěrů např. velká společnost American Home Mortgage. FED podnikl kroky k tomu, aby se banky mohly vypořádat s potížemi spojenými s jejich likviditou, tyto kroky však nedosáhly svého účinku. Po celém světě se banky potýkaly s problémy a díky nepřehledné situaci o držbě toxických aktiv si banky navzájem přestaly věřit. Tento stav vyústil v kreditní krizi a k poklesu likvidity na mezibankovních trzích. Banky na celém světě hlásily snížení hodnoty svých portfolií a ztráty.

Do problému se v roce 2008 dostala banka Bear Stearns, která stála na pokraji bankrotu. Nakonec se našlo řešení pro záchranu banky, a to v podobě fúze s bankou JP Morgan pod dohledem FEDu. Tento krok byl nutný, protože krach Bear Stearns by vyvolal řetězovou situaci v bankovníctví a následně hlubokou recesi. Postupně byly i další banky zachraňovány státem (Roubini, Mihm 2011: 89–100).

Bohužel investiční bance Lehman Brothers, která zkrachovala 15. září 2008, stát nepomohl. Investiční banka Lehman Brothers před krizí vydělávala na tom, že pojišťovala finanční deriváty před možnou ztrátou. Když se tak ozvali investoři ohledně vyplacení jejich pojistky, neměla dostatek finančních prostředků na to, aby je pokryla. Po pádu Lehman Brothers tak Bushova administrativa zasahovala do finančního sektoru, aby zabránila kolapsu finančního systému a devastujícímu dopadu na ekonomiku státu. Vláda ve spolupráci s Federálním rezervním systémem zvýšila objem peněžních prostředků v ekonomice. Daný postup vlády sice dokázal stabilizovat finanční sektor, ale zapříčinil také velké škrtky v rozpočtových výdajích. V konečném důsledku tak krizi odnesli nejen daňové poplatníci, ale i zaměstnanci státní sféry, kteří pocítili vlnu škrťů v největší míře (Kozák et al. 2012: 10–12).

1.2 Průběh krize v EU

Jak již bylo zmíněno, toxické úvěry se díky propojenosti světové ekonomiky dostaly do Evropy. Řada evropských bank se potýkala s vážnými obtížemi. Banky si navzájem přestaly půjčovat, což zapříčinilo nedostatečnou nabídku úvěrů. Některé státy EU nemohly efektivně reagovat na finanční krizi, neboť se již před propuknutím krize musely potýkat s velkým veřejným zadlužením a schodkem veřejných rozpočtů (Evropská komise 2013a: 12).

Po pádu Lehman Brothers musely vlády zachraňovat jednotlivé banky jako např. belgicko-nizozemsko-lucemburskou Fortis. V Irsku musela být znárodněna Anglo-Irish Bank.

Globální finanční krize byla v některých zemích posílena o prasknutí vlastní domácí hypoteční bubliny. Stejně jako v případě USA byly v Irsku nebo Španělsku zaznamenány nejnižší úrokové sazby v historii, které vyústily ve stavební boom (Kozák et al. 2012: 13).

Státy Evropské unie musely v letech 2008 až 2011 poskytnout bankám přibližně 1,6 bilionů Eur ve formě záruk a přímého kapitálu, aby nezkolaboval celý bankovní systém. Takovýto krok ještě více posílil stávající zadlužení a schodky rozpočtů jednotlivých států.

Nejzranitelnější ekonomiky eurozóny (Irsko, Portugalsko, Řecko, Španělsko) již nedokázaly čelit finanční krizi a nezvládaly své narůstající zadlužení na konci roku 2009. Z finanční krize se tak stala krize dluhová (Evropská komise 2015a: 10). Jižní země začaly utrácet peněžní prostředky nad rámec svých možností. Tyto země měly vždy problém s dluhy, ale pravdou je, že zavedení eura na jihu Evropy přispělo k prohloubení jejich zadlužení. Díky euru získaly jižní státy vyšší kredibilitu na trhu a na základě ní i levné úvěry. Nejvíce zadluženým se stalo Řecko, které navíc falšovalo výši svých dluhů (Janáčková 2010: 74).

Na základě manipulace s čísly týkající se deficitu státního rozpočtu za rok 2009 byla důvěryhodnost Řecka poškozena. Ratingové agentury přesunuly Řecko do tzv. spekulativního pásma, což znamenalo, že si řecká vláda nebyla schopna půjčit na financování chodu státu. Řecko se tak ocitlo blízko bankrotu, který by otrásl důvěryhodností celé eurozóny. V podobné situaci se nacházely i další státy EU, a proto hrozilo riziko dominového efektu. V rámci Maastrichtské smlouvy byla dána klauzule zakazující přebírání dluhů mezi členskými zeměmi, avšak tato smlouva nenabízela žádné jiné možné řešení dané situace. Proto se státy Evropské unie rozhodly v květnu 2010 finančně pomoci Řecku (Kozák et al. 2012: 14–15).

V mezidobí došlo ke snížení ratingu Španělska a Portugalska. V reakci na danou situaci se Evropská unie rozhodla pro vytvoření dočasných nástrojů na zajištění finanční pomoci členským zemím. Evropský mechanismus finanční stabilizace byl zřízen v roce 2010. Cílem bylo poskytnout finanční pomoc, přičemž poprvé toho využilo Irsko a Portugalsko. Evropský nástroj finanční stability byl druhým z výše zmíněných nástrojů na pomoc státům, a to až do výše 440 miliard Eur. V roce 2013 byly oba dočasné nástroje nahrazeny trvalým Evropským mechanismem stability (Evropský účetní dvůr 2011: 5–6).

Finanční nástroje nebyly jediným krokem EU k obnově ekonomik všech členských států. V průběhu krize byly navrženy i různé plány pro stimulaci ekonomiky. Iniciativa Plán evropské hospodářské obnovy nabyla účinnosti v roce 2009. Plán obsahoval jednotlivé body týkající se iniciování půjček a investic, obnovení důvěry podniků a spotřebitelů či podpory a vytváření pracovních míst (Evropská komise 2010: 10).

V reakci na recesi přišla EU v roce 2010 se strategií udržitelného růstu - strategie Evropa 2020. Cílem je provést strukturální reformy, které mají pomoci růstu ekonomik a připravit Evropu na budoucnost. Strategie 2020 obsahuje pět ambiciózních cílů, které se týkají inovací, vzdělání, zaměstnanosti, klimatu a energetiky (Evropská komise 2013b: 3).

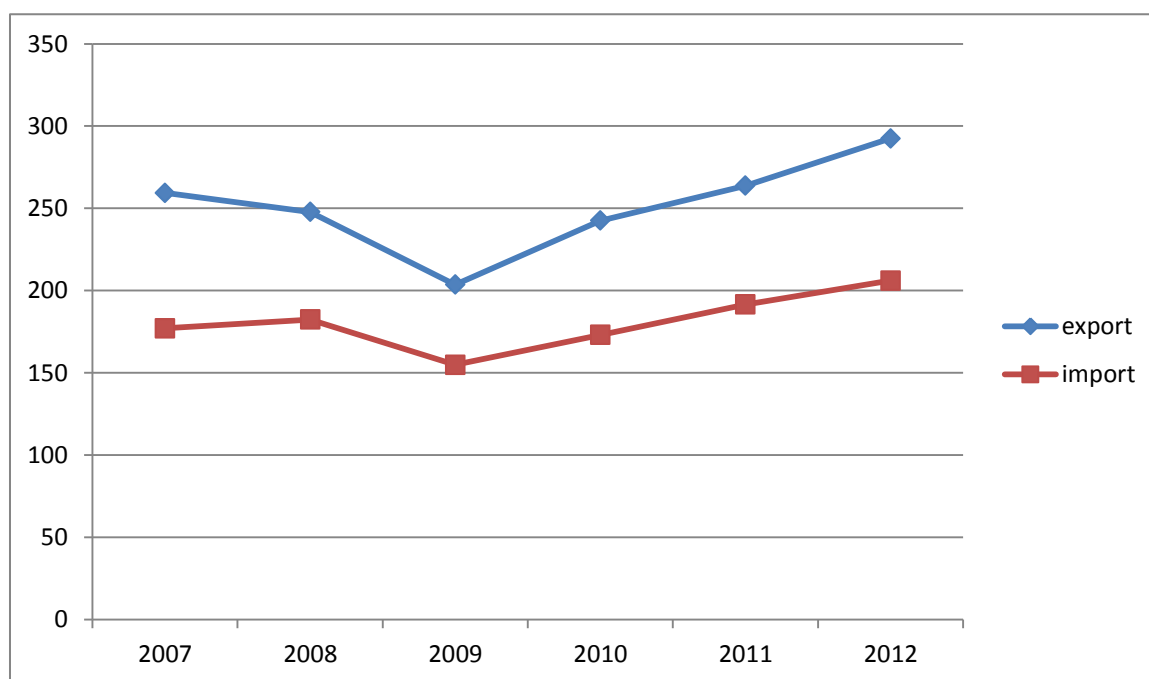
1.3 Analýza dopadu krize na obchodní a investiční vztahy

Jak bylo popsáno výše, ekonomická krize ovlivnila obě ekonomiky ve velkém měřítku. To, jaký vliv měla na vzájemné obchodní a investiční vztahy, bude zkoumáno v této podkapitole. Mezi základní formy mezinárodních obchodních vztahů patří obchod se zbožím, službami, kapitálem, znalostmi a informacemi. Pro analýzu časové řady byly vybrány toky v rámci obchodu se zbožím, službami a přímými zahraničními investicemi v jednotlivých letech ekonomické krize.

1.3.1 Analýza obchodu se zbožím

První zkoumanou oblastí je obchod se zbožím a výrobky a jeho vývoj v rámci směny mezi EU a USA v letech 2007–2012. Z následujícího Grafu č. 1.1 lze vyzorovat vývoj obchodní směny se zbožím ve zkoumaných letech.

Graf č. 1.1 Vývoj obchodu se zbožím mezi USA a EU v letech 2007–2012 v miliardách Eur

Zdroj dat: Eurostat, vlastní graf

Z grafu na první pohled jasně vyplývá, že mezinárodní obchodní směna se zbožím byla ekonomickou krizí nejvíce poznamenána v roce 2009, kdy došlo k propadu dovozu i vývozu zboží. V dalších letech lze pozorovat tendenci růstu toku zboží mezi zeměmi, přesto v roce 2010 nedosahuje dovoz ani vývoz takové výše jako v letech 2007 či 2008. Rovnoměrný růst obchodu se zbožím mezi zeměmi pokračuje až do roku 2012. Konkrétní data a hodnoty ohledně mezinárodní směny mezi EU a USA jsou zachyceny v Tabulce č. 1.1.

Tabulka č. 1.1 Transatlantický obchod se zbožím z pohledu EU v letech 2007–2012 v miliardách EUR

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Export	259,4	247,8	203,6	242,5	263,8	292,5
Import	177,1	182,4	154,9	173,1	191,6	206,1
Bilance	82,3	65,4	48,7	69,4	72,2	86,4

Zdroj dat: Eurostat, vlastní tabulka

Z tabulky je patrné, že export zboží z EU vždy převyšuje v jednotlivých letech nad importem zboží z USA. EU tak v rámci mezinárodního obchodu se zbožím vykazuje přebytek, což poukazuje na dobrou obchodní pozici EU vůči USA. Tento přebytek se v jednotlivých letech pohybuje v rozmezí 48,7 (2009) až 86,4 miliardách Eur (2012).

Od roku 2007 se postupně snižoval tok obchodu se zbožím mezi oběma velmocemi. Export zboží z EU do USA poklesl v roce 2008 o přibližně 4,5 % (11,6 miliard EUR) a v dalším roce dokonce o necelých 18 % (44,2 miliard EUR). Zajímavý je ovšem nárůst importu zboží z USA v roce 2008. Jeho hodnota dosáhla 182,4 miliard EUR, a tedy nárůstu oproti loňskému roku o 2 %. Tento vývoj může být zapříčiněn tím, že EU ještě v tomto roce nepocítila naplno rozrůstající krizi. Ovšem již v dalším roce lze sledovat pokles amerického importu o 15 %.

Nejnižší směna obchodu zboží nastává na obou stranách v roce 2009. Od té doby vzájemný obchod se zbožím postupně roste. V roce 2011 dokonce obě strany překonávají své obchody z předkrizového roku 2007. Export v rámci obchodu se zbožím dosáhl v roce 2012 292,5 miliard EUR (nárůst o 11 %). Stejně tak lze pozorovat nárůst importu zboží ve stejném roce o 8 %.

1.3.2 Analýza obchodu se službami

Obchod se službami je dalším důležitým aspektem mezinárodního obchodu. Níže bude provedena analýza obchodu se službami v době ekonomické krize, a to konkrétně od roku 2007 až po rok 2012.

Tabulka č. 1.2 Transatlantický obchod se službami z pohledu EU v letech 2007–2012 v miliardách Eur

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Export	138,9	135,0	124,1	136,2	148,5	165,2
Import	130,6	133,9	129,9	136,6	143,9	151,5
Balance	8,3	1,1	-5,8	-0,4	4,6	13,7

Zdroj dat: Eurostat, vlastní tabulka

Na základě dat uvedených v Tabulce č. 1.2 lze pozorovat stejný trend jako u vývoje obchodu se zbožím ve zkoumaných letech. Opět tedy v roce 2008 klesá export EU o 3 %, zatímco import do EU má opačnou tendenci růst o 2,5 %. Tento efekt si lze vysvětlit tak, že Spojené státy v roce 2008 již pocítily krizi, a proto poklesl zájem o evropské zboží, jenž zapříčinil i pokles exportu EU. Naopak EU ještě nezaznamenala pokles kupní síly, a proto přijala více zboží z USA, a tím se zvýšil i její import.

Rok 2009 je však krizový pro oba ekonomické celky. Export služeb z EU klesá o 10,9 miliard Eur, a celkový obrat obchodu se zbožím se tak za celý rok vyšplhal na 124,1 miliard Eur. Klesá i import služeb do EU o 4 miliardy Eur, což není takový propad jako u exportu. V dalších letech lze spatřit postupný růst obchodu se zbožím, který odráží pomalé zotavování obou ekonomik. Na rozdíl od obchodu se zbožím byl hned v roce 2010 překonán tok služeb z předkrizového roku 2008. Lze tak tvrdit, že trh služeb je více flexibilní než trh se zbožím.

V roce 2012 byl zaznamenán výrazný růst ve směně služeb. Export EU vzrostl o 11 % a oproti roku 2011 tedy došlo k nárůstu o 16,7 miliard EUR. U importu došlo k růstu toku služeb o 5 %.

Na rozdíl od obchodu se zbožím byla situace v rámci vzájemného postavení EU a USA jiná. Balance EU byla většinu zkoumaného období přebytková, avšak v roce 2009 a 2010 se dostala do deficitu. Tento trend našťastí netrval dlouho a od roku 2011 byla EU zase v přebytku a jeho hodnotu navyšovala.

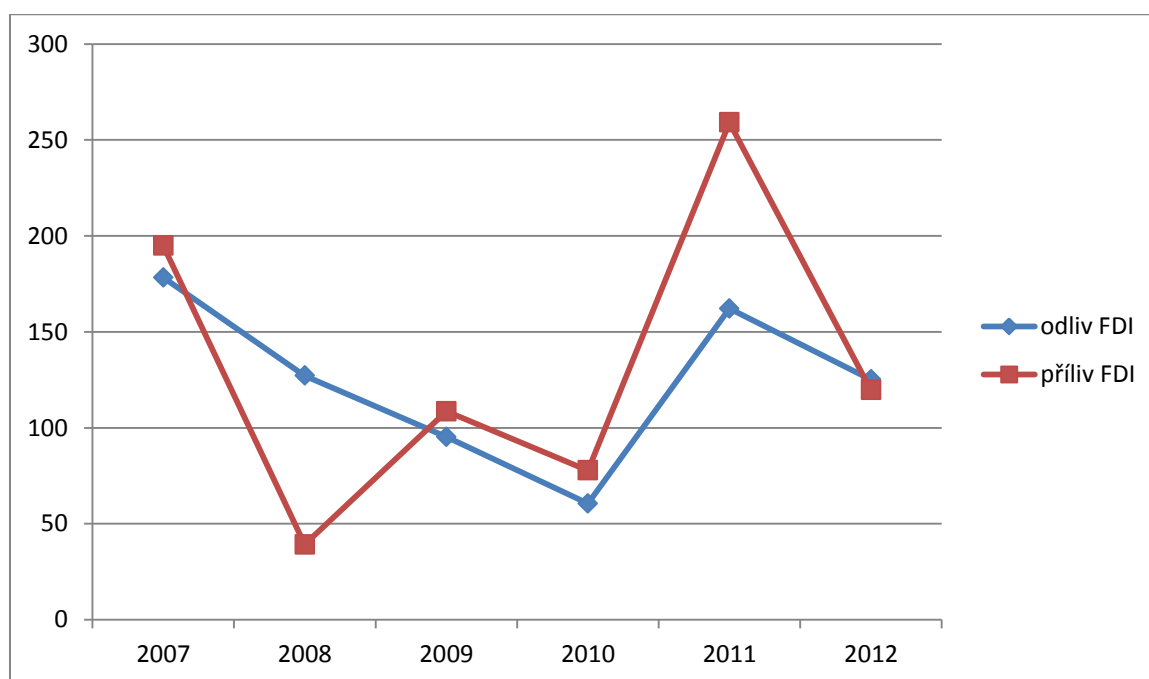
1.3.3 Analýza toku přímých zahraničních investic

Přímé zahraniční investice (Foreign direct investment, FDI) jsou důležitým aspektem mezinárodního obchodu, neboť přispívají k ekonomickému růstu a vytváření pracovních míst. Je tedy nasnadě provést analýzu toku přímých zahraničních investic v letech 2007 až 2012.

Oproti předchozím zkoumaným formám mezinárodního obchodu lze v případě vývoje toků přímých zahraničních investic spatřit trochu odlišné tendence. Jak je patrné z Grafu č. 1.2, tak přímé investice ze Spojených států ve sledovaném období byly nejnižší v roce 2008, kdežto odliv FDI z EU do USA dosáhl nejnižšího bodu až v roce 2010. V rámci předchozích analýz lze také poprvé spatřit trojitý propad, a to u přílivu FDI z USA (2008, 2010 a 2012). Na první pohled jsou také viditelné velké rozdíly v objemu mezi přílivem

a odlivem FDI z pohledu EU, především v letech 2008 a 2011.

Graf č. 1.2 Vývoj přílivu a odlivu transatlantických přímých zahraničních investic z pohledu EU v letech 2007-2012 v miliardách Eur

Zdroj dat: Eurostat, vlastní graf

Stejně jako u předchozích analýz lze i v oblasti přímých zahraničních investic pozorovat klesající tendence v roce 2008. V tomto roce dosáhl příliv FDI ze Spojených států nejnižší hodnoty ve sledovaném období (viz Tabulka č. 1.3). Z toho tedy jasně vyplývá, že krizový rok v rámci FDI ze strany USA nastává už v roce 2008 a nikoliv 2009 jako u přechodných analýz. Tento vývoj zřetelně odráží propuknutí finanční krize v USA a jeho

následky v oblasti investic. U přílivu FDI dochází k rapidnímu poklesu o 155,8 miliard Eur, což představuje pokles FDI o neuvěřitelných 80 %. Klesá také odliv FDI, avšak v menší míře než příliv FDI, v roce 2008 tak dosáhl hodnoty 127,2 miliard Eur.

Tabulka č. 1.3 Toky přímých zahraničních investic z pohledu EU v letech 2007–2012 v miliardách Eur

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Odliv FDI	178,3	127,2	95,2	60,5	162,1	125,2
Příliv FDI	195,0	39,2	108,6	77,8	259,1	119,7
Bilance	-16,7	88,0	-13,4	-17,3	-97,0	5,5

Zdroj dat: Eurostat, vlastní tabulka

V rámci odlivu FDI z EU pokračovaly klesající tendence i v roce 2009 a 2010. Průměrný pokles odlivu FDI činil v tomto období přibližně 30,5 %. V roce 2010 dosahuje odliv FDI pouhých 60,5 miliard Eur. Tento stav je zapříčiněn sníženým přesunem investic do zahraničí a akumulací větší části investic v Evropské unii k její stimulaci případného růstu. Na základě tohoto faktu lze konstatovat, že krizový rok v oblasti odlivu FDI z EU je tak až rok 2010.

Naopak u přílivu FDI lze pozorovat velký skok mezi roky 2008 a 2009. V roce 2009 došlo k nárůstu přílivu FDI o 177 %. Avšak hned v dalším roce dochází znovu k poklesu přílivu FDI na hodnotu 77,8 miliard Eur.

Jak je patrné z tabulky, tak rok 2011 přinesl oživení v rámci toků FDI. U odlivu FDI došlo k nárůstu o 167 %, stejně tak výrazně vzrostl i příliv FDI, a to o 233%. V té době se tak mohlo zdát, že již dochází k oživení na finančním trhu. Bohužel v roce 2012 byl opět zaznamenán pokles na obou stranách.

V oblasti přímých zahraničních investic měly Spojené státy převážně přebytkovou bilanci. Pouze v letech 2008 a 2012 vykázala EU přebytek v rámci bilanční sumy v oblasti přímých zahraničních investic. Bilance FDI mezi oběma stranami je ve sledovaném období velmi proměnlivá. Největší výkyvy lze pozorovat v roce 2008, kdy EU vykázala přebytek ve výši 88 bilionů Eur. Dalším velký výkyv byl v roce 2011, kdy vykázaly přebytek Spojené státy ve výši 97 miliard Eur.

1.4 Dílčí závěr

Světová krize poukázala na několik problémů nejen ve finančním sektoru, ale i v regulaci a postupů jednotlivých vlád. Díky propojenosti finančního trhu se mohly toxické CDO dostat do všech koutů světa a tím způsobit ochromení ekonomik.

V předchozí podkapitole byly zkoumány jednotlivé formy mezinárodního obchodu mezi USA a EU v době ekonomické krize. Na základě provedených analýz lze říci, že vliv ekonomické krize na obchodní vztahy mezi USA a EU byl značný. Nejvíce byly ekonomickou krizí postiženy přímé zahraniční investice.

Samotný obchod se zbožím a službami vykazoval téměř totožný vývoj na rozdíl od toku FDI ve sledovaném období. V rámci jednotlivých analýz bylo zjištěno, že nejkrizovějším rokem u obchodu se zbožím a službami byl rok 2009. Od krizového roku došlo k postupnému růstu u obou forem mezinárodního obchodu. U obchodu se zbožím se překonaly hodnoty z předkrizového období až v roce 2011, kdežto u obchodu se službami se toto podařilo již v roce 2010. Lze tedy říci, že vzájemný obchod se službami byl v rámci ostatních sledovaných aspektů mezinárodního obchodu zasažen nejméně. Je možné, že probíhající ekonomická krize zapříčinila poptávku po službách nutných k jejímu vyřešení např. najímání zahraničních firem zprostředkujících poradenství v oblasti krizového managementu.

Přímé zahraniční investice jsou důležité pro růst podniků a vznik pracovních míst. Ve sledovaném období byl vývoj FDI značně kolísavý. Za krizový rok nelze označit pouze jeden jako u analýz obchodu se službami či zbožím. V případě přílivu FDI z USA byl největší pokles zaznamenán již v roce 2008. Tento jev koresponduje se situací na finančních trzích v USA. Naopak u odlivu FDI z EU by se za krizový rok dal označit až rok 2010. K poklesu FDI na obou stranách došlo také znovu v roce 2012.

Z analýz také vyplývá, že EU zaujímá dominantní postavení ve vzájemném obchodu se zbožím, neboť dosahuje přebytkové bilance. I v rámci vzájemného obchodu se službami byla EU v lepším postavení vůči USA. To se však nedá říci o přímých zahraničních investicích, které jsou spíše dominantou USA, přestože EU je jím silným konkurentem.

Obě ekonomiky utrpěly velké ztráty v době světové krize. Aby si udržely své silné postavení v rámci mezinárodního obchodu, musely provést různá záchranná opatření. Důležitým prvkem bude obnovení růstu ekonomik, a také konkurenceschopnosti na globálním trhu. Na scéně mezinárodního obchodu se totiž objevily rozvíjející se ekonomiky, které mohou nabídnout levnou pracovní sílu, materiály a nerostná bohatství. Proto se USA a EU rozhodly pro prohloubení obchodní spolupráce, která by mohla podpořit jejich růst a konkurenceschopnost na mezinárodním trhu. Vlivem světové krize se tak snaží navázat na iniciativy a ekonomická partnerství z 90. let.

2. Transatlantické obchodní a investiční partnerství

Evropská unie a USA jsou nejbližšími spojenci nejen v zahraniční politice, ale také v oblasti obchodních vztahů. Společně vytvářejí téměř 50 % celosvětového hrubého domácího produktu (dále jen HDP) a jejich vzájemný obchod zaujímá jednu třetinu celosvětového obchodu. Navzájem si tak jsou největšími obchodními partnery (Bierbrauer, Troszczynska-van Genderen 2015).

Transatlantické obchodní a investiční partnerství je velmi ambiciózní a inovativní projekt, na jehož základě může vzniknout největší obchodní zóna, jež nemá ve světě obdoby. Proto také vzbuzuje bouřlivou diskuzi na obou stranách Atlantiku. Tato bilaterální smlouva mezi USA a EU je stále v procesu jednání o konkrétní podobě a jednotlivých bodech týkajících se širokého spektra obchodu a investic. V této kapitole bude představen předpokládaný obsah bilaterální smlouvy TTIP, možné pozitivní a negativní dopady na ekonomiky obou aktérů, ale hlavně pravděpodobné překážky na cestě k této obchodní dohodě a její schválení.

2.1 Jednání a obsah TTIP

Myšlenka vytvoření zóny volného obchodu mezi EU a USA není vůbec nová a převratná. Jak již bylo zmíněno v úvodu práce, projekt o Novém transatlantickém trhu se projednával už v 90. letech, bohužel však nevyšel. Transatlantické obchodní a investiční partnerství může být významnou příležitostí pro obě strany, jak získat strategický přístup k vzájemným trhům. V případě, že obě strany dosáhnou konsenzu, mohly by tak uplatnit významný vliv na globální ekonomiku. Díky srovnatelné ekonomické velikosti obou obchodních partnerů nemá žádná ze stran dominantní pozici pro vyjednávání (Akhtar, Jones 2014: 5–6).

Světová ekonomická krize a její dopad na ekonomiky obou uskupení přispěly k započetí jednání o zóně volného obchodu. Na summitu vrcholných představitelů USA a EU 28. listopadu 2011 byla založena Pracovní skupina na vysoké úrovni pro zaměstnanost a růst (High level working group on jobs and growth). Tato pracovní skupina měla reagovat na současný stav ekonomik ovlivněných krizí a nalézt potenciální nástroje ke zvýšení obchodu a investic, podpořit vytváření pracovních míst, konkurenceschopnost a hospodářský růst obou ekonomických center (European Commission 2012: 1). Pracovní skupina prezentovala svá zjištění skrze zprávu ze dne 11. února 2013, ve které shrnula potenciální možnosti pro rozšíření transatlantické obchodní spolupráce s požadovaným efektem pro obě ekonomiky. Řešením měla být oboustranná dohoda, která by upravovala důležité aspekty

obchodní politiky partnerů. V rámci této dohody by došlo ke zrušení nebo snížení tarifních² a netarifních³ překážek obchodu, sjednocení předpisů a norem pro jednotlivé oblasti nebo k větší spolupráci v oblasti rozvoje pravidel a zásad u některých nových odvětví na trhu. Americký prezident Barack Obama i zástupci EU schválili návrh pracovní skupiny a zavázali se, že vykonají nezbytná opatření k započetí jednání o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství. (European Commission 2013a: 1).

Evropská rada udělila mandát k jednání o dohodě TTIP Evropské komisi v květnu 2013. Konkrétně má na starost jednání Generální ředitelství pro obchod a hlavním vyjednávačem za EU se stal Ignacio Garcia Bercero. Na americké straně je hlavním vyjednávačem Dan Mullaney (Mungengová 2015).

První kolo jednání o bilaterální smlouvě TTIP proběhlo ve Washingtonu D. C. v červenci roku 2013. Tématem jednání byly hlavně investice, veřejné zakázky, přístup na trh či určení původu výrobků. Po skončení prvního kola jednání se vyjednávači sešli se zástupci neziskových organizací, odborů, soukromého sektoru a diskutovali o prioritách a vývoji obchodní dohody TTIP (European Commission 2013b). V témže roce se představitelé obou stran setkali ještě dvakrát, a to v listopadu v Bruselu a v prosinci znovu ve Washingtonu D. C. Obsahem jednání bylo především srovnání právních předpisů k investiční liberalizaci a protekcionismu, přeshraničních regulací v oblasti služeb a zboží, ale také diskuze o ochraně životního prostředí a zdraví a bezpečnosti občanů.

V dalším roce se konaly hned čtyři vyjednávací kola týkající se TTIP. Postupně se jednalo v březnu v Bruselu, následně v květnu v Arlingtonu (Virginie), v červenci opět na evropské půdě v Bruselu a v září v Chevy Chase na území Marylandu. Tématem jednání byla především kompatibilita právních předpisů v klíčových odvětvích, regulace v oblasti práv duševního vlastnictví a práce (Oustr).

Během roku 2015 se o smlouvě TTIP diskutovalo v rámci tří vyjednávacích kol. Převážně byly řešeny oblasti třech základních pilířů smlouvy (přístup na trh, spolupráce v oblasti regulace, pravidla), konkrétně zemědělská problematika, určení původu výrobku a udržitelného rozvoje (European Commission 2015a: 1–4). V únoru se sešly týmy obou aktérů opět v Bruselu, poté následovalo již deváté kolo v dubnu v New Yorku. Desáté kolo

² Tarifními opatřeními se myslí cla, která jsou vyhlášena na stanovené období na základě právního předpisu státu. Clo je transparentní obchodněpolitický nástroj, kterým stát mění cenu dováženého a vyváženého zboží při přechodu celních hranic (Štěrbová 2013: 110–111).

³ Netarifní obchodní opatření jsou nástrojem ochrany státu před nekalými obchodními praktikami zahraničních subjektů nebo se používají pro podporu rozvoje domácí ekonomiky. Patří mezi ně přírážky, dodatečné daně, minimální ceny, kvóty na dovoz zboží, licence, zákaz dovozu, technická opatření (Štěrbová 2013: 115–119).

se odehrálo znovu v Bruselu v červenci. Ani toto jednání však nepatří mezi poslední. Je známo i datum jedenáctého vyjednávacího kola, které se odehrálo v říjnu v Miami na Floridě, obsah tohoto jednání však není součástí této práce, neboť nebyly známy jeho výsledky (Oustr).

Předložení finálně sjednané dohody mělo proběhnout dle harmonogramu už v roce 2014. Proces jednání se však natáhl a tento termín nebyl splněn. Oba aktéři by chtěli danou smlouvu vyjednat nejpozději do roku 2016, neboť v lednu 2017 vyprší prezidentské období Baracku Obamovi, a případný nástupce by tak mohl jednání ohrozit.

V této chvíli je předběžně znám přibližný přehled toho, jak by měla obsahově vypadat smlouva TTIP. Smlouva by měla být rozdělena do tří částí a členěna do 24 kapitol. V první části by byla řešena problematika přístupu na trh v oblasti obchodu se zbožím, přičemž by byl kladen důraz na omezení či celkové odstranění cel u zboží, které se vyváží z USA do EU a naopak. Na základě této obchodní politiky se tak snaží oživit ekonomiku, vytvořit pracovní místa a pomoci evropským firmám k růstu v celosvětové konkurenci. V přístupu na trh se službami by se měl usnadnit prodej služeb z EU. První část by také měla obsahovat pravidla pro určení původu výrobku a klauzuli o možnosti firem z EU ucházet se o veřejné zakázky v USA (Evropská komise 2015b: 8–12).

Druhá část TTIP je průlomová, neboť jejím cílem bude přimět regulační orgány v EU a USA k těsnější spolupráci. Pokud chtějí firmy v EU vyvážet své zboží do USA, musí si často zajistit nutné americké certifikáty, i když již mají ty evropské. Přestože jsou tyto certifikáty či normy vesměs podobné, obsahují např. odlišné technické detaily nebo postupy ověřování. Zisk amerických certifikátů je velmi nákladný a ovlivňuje také výši ceny na trhu a tedy i konkurenceschopnost zboží na americkém trhu. Důležitým výsledkem tak bude snížení nákladové a časové zátěže firem a větší výběr produktů pro spotřebitele. Jednotlivé kapitoly by tak měly stanovit, jak budou obě strany spolupracovat na stanovení nových norem a pravidel, jak snížit technické překážky obchodu a omezit zbytečnou byrokracii. Regulace se budou týkat např. strojírenství, kosmetických přípravků, chemických látek, zdravotnických prostředků, pesticidů, textilu či vozidel (European Commission 2015b: 2–10).

Nová pravidla usnadňující dovoz, vývoz a investice budou popsány ve třetí části TTIP. Obsahem jednotlivých kapitol bude zajistit ochranu životního prostředí a lidí při práci v rámci udržitelného rozvoje a omezit byrokracii při celních kontrolách a zjednodušit administrativu. Dále podpořit investice USA v EU, ale zároveň ochránit práva vlád EU provádět regulace. Součástí pravidel bude také nástroj pro urovnání sporů mezi státy, který by měl napomoci

vládám urovnat případné neshody. Pravidla budou tak upravovat politiku hospodářské soutěže tak, aby soutěžily firmy z EU i USA za rovných podmínek (Evropská komise 2015b: 35).

2.2 Potenciální přínosy TTIP

Špatná ekonomická situace obou aktérů v době ekonomické krize vyvolala iniciativu v prohloubení vzájemných vztahů EU a USA s vidinou zlepšení ekonomického růstu a konkurenceschopnosti. O skutečných ekonomických benefitech, jenž má dohoda TTIP přinést, bylo napsáno mnoho studií s rozličnými výsledky. Díky širokému záběru smlouvy TTIP není možné přesně predikovat její budoucí pozitivní či negativní efekt na obě ekonomiky. Proto existují rozdílné výsledky jednotlivých studií zabývajících se problematikou TTIP. V každé ze studií si odborníci předem vymezili scénáře a předpoklady možné redukce tarifních, netarifních překážek a cel v rámci transatlantického obchodu a s nimi následně pracovali. Pro tuto podkapitolu byly vybrány pouze některé z nich.

Nejnámější studií na téma TTIP je *Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment* od Centra pro výzkum hospodářské politiky (Centre for Economic Policy Research). Tato studie byla provedena na základě požadavku Evropské komise, která chtěla zjistit potenciální dopady při odstranění transatlantických bariér obchodu. Ve studii jsou sestaveny 2 scénáře, přičemž v prvním z nich se počítá s odstraněním 10 % netarifních překážek u obchodu se zbožím a službami, 25 % netarifních překážek u obchodu s veřejnými zakázkami a 98 % cel. V rámci ambicióznějšího scénář se nastavily podmínky na 100% odstranění cel, 25% odstranění netarifních bariér obchodu se zbožím a službami a 50% odstranění netarifních překážek obchodu s veřejnými zakázkami. Dle odhadů by měla smlouva přinést za 10 let účinnosti (2017–2027) navýšení HDP v rozmezí 50–95 miliard Eur ročně pro USA a 68–119 miliard Eur ročně pro EU.

Na základě takového růstu pak budou vytvořena nová pracovní místa. Ve studii se také uvádí, že TTIP by mělo pozitivní dopad i na zbytek světa, a to přibližně ve výši 99 miliard Eur. Tím, že se sjedná smlouva TTIP obsahující alespoň částečnou regulaci v oblasti netarifních překážek obchodu, lze pak očekávat adaptování některých pravidel a regulací i u třetích zemí obchodujících s EU a USA (Francois et al. 2013: 28). Mezi potenciální přínosy smlouvy tak nemusí patřit jen kvantitativní přínosy v podobě zvýšeného růstu HDP, ale také nepřímé kvalitativní důsledky v rámci zkvalitňování obchodních pravidel a politik u některých zemí (Tamtéž: 96).

Další studie se zabírala také dvěma scénáři, kdy posuzovala dopady pouze při odstranění tarifních bariér obchodu a následně při snížení netarifních překážek obchodu.

Na základě provedeného výzkumu se očekává snížení obchodu uvnitř Evropské unie na úkor zvýšení transatlantického obchodu. Například obchod Německa s Francií by mohl poklesnout až o 23 %. Ve studii je také popsán dopad na obchod se zeměmi v BRICS (Brazílie, Rusko, Indie, Čína a Jižní Afrika), kdy by při uplatnění dohody TTIP poklesl obchod USA s tímto hospodářským uskupením až o 30 %. Celkově by poklesl obchod USA s největšími partnery, jakými jsou Japonsko, Mexiko či Kanada, přibližně o 5 až 9,5 % (Felbermayr, Heid, Lehwald 2013: 42–44).

Pro Americkou obchodní komoru pro Evropskou unii byla také vyhotovena studie s potenciálními přínosy z dohody TTIP. Na rozdíl od předchozích studií, zkoumala především samotnou dohodu v geopolitickém prostředí a o její smysluplnosti. Poukazuje na to, že projednávané Transpacifické partnerství (Japonsko, Mexiko, Kanada, Austrálie, Chile, atd.) by s ohledem na nejasnou budoucnost vývoje eura a dluhové krize v EU bylo možná výhodnější. Proto by se měl politický kapitál více investovat pro vyjednání tohoto partnerství před TTIP. Přesto další výsledky studie ukazují, že ekonomická síla je v EU výrazně silnější než v rámci Transpacifického partnerství (dále jen TPP). HDP EU je o 33 % vyšší než HDP zemí zapojených do TPP. Ve prospěch TTIP vypovídá i to, že je dlouhodobým partnerem USA a větší podíl celkového odlivu FDI z USA proudí daleko více do Evropy než do Asie (Hamilton, Quinlan 2014: 10).

S radikálně odlišnými výsledky ohledně dopadů TTIP na ekonomiky obou stran přišel Jeronim Capaldo. Do deseti let by dle něj Evropa vykázala ztráty čistého exportu díky působení smlouvy TTIP. Největší ztráty by vykázaly ekonomiky severní Evropy (2,07 % HDP). TTIP by ovlivnila i výši příjmů z výdělečné činnosti, zvýšila by nezaměstnanost a bylo by zrušeno až 600 000 pracovních míst. V článku je popsán i pokles výnosů z daně z přidané hodnoty v reakci na působení TTIP, což by vedlo k navyšování veřejných deficitů členských států EU (Capaldo 2014: 2–3). Autor říká, že: „*pokus o zvýšení objemu mezinárodního obchodu není udržitelnou strategií pro hospodářský růst EU. V současné situaci úsporných opatření, vysoké nezaměstnanosti a nízkého růstu a zvýšení tlaku na pracovní příjmy by došlo k ještě většímu poškození hospodářské činnosti*“⁵ (Capaldo 2014: 3).

⁵ Přeloženo z originálu: *Seeking a higher trade volume is not a sustainable growth strategy for the EU. In the current context of austerity, high unemployment and low growth, increasing the pressure on labor incomes would further harm economic activity.*

Moderní ekonomiky jsou velmi složité, proto výše uvedené studie nemohou zcela zachytit veškeré zisky, jež by mohla smlouva TTIP přinést. Faktem je, že stále není znám počet snižujících se tarifních i netarifních bariér obchodu. Na světě však panuje víceméně shoda v tom, že TTIP by mohlo přinést vytvoření pracovních míst a růstu HDP u obou světových center ekonomiky. Názory se rozcházejí jen v odhadnutých číslech těchto změn. Pro EU i USA by plynuly daleko větší zisky než z již sjednaných bilaterálních či jiných obchodních smluv s ostatními zeměmi. Pokud by došlo ke schválení smlouvy TTIP, tak by se začaly projevovat změny v růstu HDP a pracovních míst velmi pomalu, což by bylo pro většinu občanů téměř nepostřehnutelné (Bromund, Coffey, Riley 2014).

Existují i studie, které ukazují negativní dopady na ekonomiky EU a USA při schválení smlouvy TTIP. Bude tak otázkou budoucí atmosféry obchodních vztahů a vlivů, zda smlouva TTIP může přinést žádoucí ekonomické benefity, tolik potřebné k upevnění pozice EU a USA na světovém ekonomické scéně.

2.3 Překážky k uzavření TTIP

V této podkapitole budou popsány vybrané překážky, které by mohly zabránit či snížit pravděpodobnost uzavření smlouvy o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství. První budou představeny mýty a citlivá témata v rámci TTIP. Na základě těchto mýtů a témat se často utváří kritické názory vůči této smlouvě, které mohou ovlivňovat masy lidí v jejich pohledu na TTIP. Kritické názory mohou mít vliv i na konečná rozhodnutí europoslanců a kongresmanů při finálním procesu schvalování smlouvy.

2.3.1 Citlivá témata

V rámci smlouvy o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství existuje mnoho citlivých témat, ale také i mýtů. Mýty se zrodily především díky první fázi vyjednávání smlouvy TTIP za zavřenými dveřmi. Odborníci v té době začali diskutovat, o tom, co vše by vyplývalo z uzavření TTIP a jaké dopady by měla pro obě strany. Média v EU tiskla a produkovala články v souvislosti s TTIP o možném snížení pracovních a sociálních standardů, o zahlcení evropského trhu chlorovanými kuřaty či o komercializaci veřejných služeb.

Evropská ombudsmanka Emily O'Reilly vyjádřila obavu o nízké transparentnosti při vyjednávání Evropské Komise o smlouvě TTIP v červenci 2014. Poté svolala veřejnou debatu, ve které může veřejnost představit svůj pohled na sjednávanou smlouvu a vznést důležité otázky (Evropský veřejný ochránce práv). Na tuto výtku okamžitě zareagovala nová komisařka EU pro obchod Cecilia Malmströmová.

Se svým vyjednávacím týmem se komisařka zavázala k transparentnějšímu vyjednávání smlouvy, zveřejňování návrhů vznesených při vyjednávání, ale také k naslouchání veřejnosti o této problematice (Evropská komise 2015c: 2). Na stránkách Evropské komise lze nalézt vyjednávací texty, studie o možných dopadech na ekonomiku EU, pracovní poziční materiály, dokumenty k jednotlivým jednacím kolům. Povinností vyjednávacího týmu jsou konzultace s jednotlivými vládami členských států EU, na kterých diskutují o detailech smlouvy TTIP. Vyjednávací tým se setkává s Evropským parlamentem (dále jen EP) vždy před jednotlivými koly s návrhy na jednání a poté po ukončení kola, kdy je informuje o vývoji v jednání. Komunikace vyjednávacího týmu probíhá také s různými zájmovými skupinami. Setkávají se zaměstnanci malých i velkých firem, odborů či sdruženími spotřebitelů a debatují se s nimi o obchodě, neboť jejich pohled je velmi důležitý. Evropská komise si tak uvědomila, že bez náležité transparentnosti by nezískala důležitou důvěru občanů v TTIP. Dodnes sice existují dokumenty s podrobnějšími informacemi, které měli k dispozici pouze vlády členských států EU, europoslanci a samozřejmě i vyjednávací tým. Ve finále bude smlouva oficiálně zveřejněna a bude dán dostatek času pro její prostudování. Smlouva bude ratifikována na základě výsledku hlasování Evropského parlamentu, který se skládá z volených zástupců členských států. TTIP se tak stala nejtransparentnější obchodní smlouvou vyjednávánou EU a nastavila tak důležitý princip pro budoucí mezinárodní obchodní smlouvy (European Commission 2014: 1–4).

Mezi citlivá témata smlouvy TTIP patří standardy ohledně dovážených potravin, zvířat a rostlin. Regulace bezpečnosti potravin se u EU a USA liší. Evropská unie uplatňuje přísnější pravidla v rámci geneticky modifikovaných organismů (dále jen GMO), používání růstových stimulantů, pesticidů nebo hormonů ošetřeného masa. Pro Evropskou unii jsou důležitá také zeměpisná označení produktů. Naproti tomu USA nevyžaduje takovéto označení produktů a jejich regulační předpisy týkající se bezpečnosti potravin, rostlin a zvířat jsou benevolentnější než v případě EU (Shao, Punt, Wessler 2015: 4).

Od počátku jednání americká vláda tvrdí, že hodlá skrze smlouvu TTIP změnit evropské regulace týkající se potravin. V dopise obchodního zmocněnce Denetria Marantise pro mluvčího Sněmovny reprezentantů USA stálo, že „*se budou snažit eliminovat nebo odstranit netarifní bariéry obchodu, které snižují obchodní možnosti USA ve vývozu*“

*nebo jinak narušují obchod, jako třeba sanitární a fytosanitární omezení, která nejsou založena na vědeckých poznatcích*⁶ (Marantis 2013: 3).

Již v minulosti se vyskytly obchodní spory mezi EU a USA týkající se GMO nebo hormony ošetřeného hovězího masa. Odlišnosti v přístupu k těmto citlivým tématům pramení z rozdílně uplatňovaného principu ohledně bezpečnosti sanitárních a fytosanitárních prostředků. Evropská unie uplatňuje tzv. „princip předběžné opatrnosti“. Pokud se tedy vyskytne na trhu výrobek, u kterého existuje nebezpečí ohrožení lidského zdraví, pak se daný výrobek stáhne z trhu, a to i přestože nejsou známa veškerá rizika vyplývající z použití daného výrobku/potraviny podložená kompletními vědeckými výzkumy. Situace v USA je odlišná, neboť se neřídí principem předběžné opatrnosti. Výrobek by byl z trhu stažen pouze v případě vědeckého prokázání ohrožení na lidském zdraví.

Na evropských trzích se v důsledku silného odporu evropského obyvatelstva GMO produkty téměř nevyskytují. Pokud se však tyto produkty objeví v supermarketech, pak musí být vždy jasně označeny. V amerických supermarketech se na rozdíl od těch evropských prodává až 70 % zpracovaných potravin, které obsahují geneticky modifikované přísady.

Evropské unii se také nelíbí, že američtí producenti krůtího a kuřecího masa pravidelně ošetřují drůbež chlórem před jejich prodejem. Problematicky vidí EU také to, že přes 90 % hovězího masa se v USA vyrábí za použití růstových stimulantů, které jsou spojovány s projevem rakoviny u lidí (Hilary 2015: 32–34).

V dokumentech Evropské unie se jasně píše, že TTIP stávající pravidla o bezpečnosti potravin nijak nezmění. Tyto regulační opatření nejsou součástí vyjednávání TTIP a EU bude i nadále uplatňovat omezení hormonů a růstových stimulantů v chovu zvířat (Evropská komise 2015b: 22). Označuje tak tuto problematiku za mýtus smlouvy TTIP. Evropská unie uvádí, že v rámci standardů potravin se chce zaměřit pouze na ty, které jsou obsahem podobné jako v USA, ale liší se v procesu testování bezpečnosti. Například evropští chovatelé ústřic nemohou své produkty vyvážet do USA, neboť nevyhovují tamním testům na obsah nebezpečných bakterií. V EU se ústřice testují přímo, kdežto v USA se testuje voda, v níž jsou ústřice chovány. Po zavedení TTIP by tak evropským chovatelům stačil certifikát o testu provedeném v EU (Evropská komise 2015c: 5).

EU se také zavázala, že nebude souhlasit se zredukováním ochrany zeměpisných označení původu produktu. V tomto ohledu se EU snaží, aby USA zdokonalily svůj systém

⁶ Přeloženo z anglického originálu: „Seek to eliminate or reduce non-tariff barriers that decrease market opportunities for U. S. exports or otherwise distort trade, such as sanitary and phytosanitary (SPS).“

a nepoužívaly u svých výrobků název produktu, který může pocházet pouze z konkrétního regionu EU (Evropská komise 2015b: 46–47). Zda nakonec dosáhne svého USA nebo EU či zda dojdou ke společnému kompromisu, ukáže až vyjednaný finální text smlouvy TTIP. Pokud by však došlo ke snížení standardů bezpečnosti potravin a zdraví zvířat, pak by to jistě vyvolalo velký odpor ze strany občanů EU a poklesla by tak šance na schválení smlouvy.

Velmi citlivou položkou na seznamu TTIP je rozhodně ochrana investic a urovnání sporů mezi investorem a státem (Investors - State Dispute Settlement dále jen ISDS). Téma o ochraně investic je na místě, protože jedna třetina FDI směřuje z EU do USA a naopak příliv FDI z USA pokrývá 40 % přijatých FDI Evropské unie. U Spojených států zaujímá příliv FDI z EU 62% a téměř 50 % FDI z celkově investovaných směřuje do EU. ISDS je mechanismus na ochranu investic používaný už od 50. let. Nejde tedy o žádnou převratnou novinku, většina členských zemí ho má ustanoven v jejich obchodních bilaterálních smlouvách s jinými zeměmi (Poulsen, Bonnitcha, Yackee 2015: 139).

Investoři díky danému mechanismu mohou zažalovat jednotlivé země za ztráty, které jim vznikly v důsledku politických rozhodnutí v dané zemi. Velkým zastáncem ISDS jsou právě Spojené státy americké, které do svých obchodních smluv vždy začlení tento mechanismus. V případě, že má investor pocit, že mu bylo uškozeno ze strany státu, nevyužije domácí soudy, ale díky mechanismu ISDS předloží svou stížnost mezinárodnímu arbitrážnímu tribunálu. Arbitři, kteří zasedají na takovýchto tribunálech, nejsou oficiálními soudci s autoritou jako v případě domácích soudů. Dle Hillaryho jde většinou o korporativní právníky, kteří jsou zainteresováni do daného problému a rozhodují o něm ve prospěch byznysu. Arbitráže se konají v tajnosti a během posledních let bylo zjištěno několik pochybení v uplatňování práva. Zjištěná pochybení vyvolala prozření i u zastánců mezinárodních arbitráží, kteří přiznávají, že arbitráže výrazně ztratily ze své důvěryhodnosti. K mechanismu ISDS se vyjádřila i padesátka profesorů práva, další odborníci a akademici, přičemž jejich verdikt zněl v neprospěch ISDS. Všichni byli pro zrušení stávajícího mechanismu ISDS a navrhli vrátit rozhodovací právo domácím soudům. Počet žalob řešených skrze ISDS každoročně narůstá. Je evidováno 500 známých případů proti 95 zemím, a z toho 400 žalob bylo podáno v posledních deseti letech (Hilary 2015: 44–45).

O aplikaci ochrany investic a urovnání sporů mezi investorem a státem v TTIP byla napsána studie, která zkoumala dopad na USA a EU. Na základě analýzy došli k výsledkům, že není pravděpodobné, že by díky ISDS byly generovány ekonomické nebo politické benefity pro EU. Došlo by k pravému opaku, tedy k navyšování nákladů EU nejen v ekonomické, ale i politické oblasti (Poulsen, Bonnitcha, Yackee 2015: 183). K samému

závěru zřejmě došla i EU, neboť se snažila přijít s reformou ISDS, tak aby tento mechanismus odpovídal modernějšímu prostředí.

Evropská unie oznámila 24. června 2014, že započne veřejná debata ohledně ISDS. Iniciativu o veřejné debatě okomentoval tehdejší komisař pro obchod Karel de Gucht následovně: „*Jsem si vědom, že někteří lidé v Evropě mají upřímné obavy o této části ES–US dohody. Proto bych jim chtěl dát možnost se k tomu vyjádřit*“⁷ (Bauer 2015: 126). Evropská komise se tak touto cestou snažila nalézt řešení, které by přineslo rovnováhu mezi ochranou investorů a zabezpečením práv členských států na regulaci veřejných zájmů (Bauer 2015: 125-126).

Evropská unie přednesla na podzim roku 2015 návrh USA o reformě ochrany investic a urovnání sporů. Řešením je zavedení „Investment Court system“. Cílem této reformy bylo vytvořit soudní mechanismus založený na základě jasně definovaných pravidel s kvalifikovanými soudci a transparentním řízením. Dle daného návrhu by měli být soudci veřejně jmenováni Evropskou unií a Spojenými státy americkými. Existoval by Investiční tribunál (Investment Tribunal), v rámci něhož by působilo 15 soudců, přičemž pět z nich by bylo z EU, pět dalších z USA a posledních pět soudců by byli zástupci z jiných zemí. V navrhovaném systému je představen i Odvolací tribunál (Appelas Tribunal), ve kterém by působilo šest soudců (dva z EU, dva z USA a dva z jiných zemí). Od soudců bude vyžadována kvalifikace srovnatelná s kvalifikací soudců v jiných mezinárodních soudech. Každý ze soudců by byl náhodně přiřazen k případům, aby byla garantována jejich nezávislost. Jednotlivé případy by řešili vždy 3 soudci (vždy po jednom z každé národnosti). Soudci by byli vázání etickými kodexy a museli by svá rozhodnutí vydat nejpozději do dvou let včetně odvolání (European Commision 2015c: 2).

Zástupci vlád členských států EU vyjadřovali pochyby nad mechanismem ISDS. Bude zajímavé sledovat, zda je Evropská komise se svou reformou ochrany investic dokáže přesvědčit o funkčnosti, efektivnosti a hlavně transparentnosti navrhovaného systému. Zcela zásadní však bude reakce USA. Pokud se USA daný návrh nebude líbit a bude nadále prosazovat ISDS, je dost možné, že by se zkomplikovalo jednání ohledně TTIP. Navíc pokud se podaří USA vyjednat dříve obchodní smlouvu o Transpacifickém partnerství obsahující ISDS mechanismus, pak může vyvíjet nátlak na EU, že o ostatní státy ve světě důvěřují takovému mechanismu a není třeba ho reformovat.

⁷ Přeloženo z anglického originálu: *I know some people in Europe have genuine concerns about this part of the EU–US deal. Now I want them to have their say.*

2.3.2 Kritické názory

Vlna odporu vůči smlouvě TTIP stále nabývá na síle. Občané EU mají pocit, že by smlouva TTIP mohla ohrozit některé aspekty jejich života. Proto se začali spojovat napříč Evropskou unií a pořádali kampaně proti podpisu smlouvy TTIP. Prostřednictvím těchto kampaní chtějí bojovat za svá práva a nejčastěji proti mechanismu ISDS či deregulačním plánům. Sociální hnutí z celé Evropy předložily Evropské unii v létě 2014 návrh. Požadují zastavení jednání o TTIP. Hlavním důvodem k této výzvě bylo urovnávání sporu mezi investorem a státem, který dle slov hnutí ohrožuje demokracii a právní stát. Evropská komise iniciativu zamítla. V reakci na takový přístup podali organizátoři žalobu k soudu (Evropský a hospodářský výbor 2015: 16).

Po neúspěchu s návrhem zastavení jednání TTIP přišla občanská iniciativa Stop TTIP s peticí proti TTIP. Občanská iniciativa Stop TTIP představuje alianci 500 evropských organizací, které se spojily, aby vyjednaly zastavení jednání o TTIP. Dle jejich názoru totiž představuje hrozbu pro životní prostředí, demokracii, právní stát a spotřebitelská a pracovní práva. Od 7. října 2014 do 6. října 2015 se snažili organizátoři sehnat podpisy pro danou petici a jejich počínání jim přineslo velkou odezvu. V průběhu jednoho roku získala občanská iniciativa 3 284 289 podpisů pro svou petici. Tento počet podpisů je třikrát větší, než je nutný pro úspěch petice podle pravidel Evropské unie. Pravidla stanovují, že je třeba dosáhnout určitého počtu podpisů v sedmi zemích. Občanské iniciativě se podařilo získat potřebný počet podpisů napříč 23 členskými státy EU. Úspěch petice Stop TTIP reflektuje nevoli a odpor občanů vůči projednávané bilaterální smlouvě (Stop TTIP).

Občané EU nejsou jediní, kteří vyjadřují znepokojení nad obsahem smlouvy TTIP. Bouřlivá debata ohledně TTIP se odehrála například ve francouzském senátu v lednu 2014. Senátoři ze všech stran kritizovali francouzskou vládu za podporování TTIP. Hlavními tématy byly mechanismus ISDS, zeměpisné označení výrobků nebo zemědělské aspekty smlouvy. Z úst francouzských senátorů se ozývaly hlasy o vypuštění mechanismu ISDS ze smlouvy, která dle nich zatíží státy velkými náklady a podkope jejich schopnost přijímat právní předpisy. Francouzští senátoři byli také skeptičtí vůči slibovanému růstu HDP, které komentovali, tak, že největší přínos pocítí pouze přístavní města, jakými jsou Rotterdam nebo Antverpy (Robert 2015). Francouzský případ není ojedinělý, kritické názory byly zaznamenány napříč politickým spektrem i v Německu, Nizozemsku nebo Velké Británii.

Kritické názory na TTIP se objevily i na straně USA, kdy 178 členů amerického Kongresu zaslalo Baracku Obamovi sérii dopisů, v nichž popisovali své výhrady vůči sjednávané smlouvě. V dopisech bylo popsáno hned několik pohledů na citlivá témata uvedená

v TTIP. Hlavním tématem byl mechanismus ISDS, dále senátoři vyjádřili obavy o snižování standardů, které jsou dle jejich slov v některých oblastech již tak nízké. Kongresmani také apelovali na větší transparentnost a přístup k dokumentům týkajících se TTIP (Stumo 2015).

Nezávislý zvláštní zpravodaj OSN na Lidská práva Alfred-Maurice de Zayas označil Transatlantické obchodní a investiční partnerství jako velké kasino, ve kterém mají investoři vždy zaručenou výhru. Odkazuje tak na mechanismus ISDS, na základě kterého mohou investoři žalovat státy, pokud jejich právní předpisy ovlivní zisky z jejich investic. Zpravodaj říká, že přehlížení mezinárodního a vnitrostátního práva či rozsudku nejvyšších soudů se rovná revoluci v pohlížení na zákony. Takováto revoluce by dle něj mohla přinést jen úpadek. Ve svém projevu kritizoval také nízkou transparentnost vyjednávané smlouvy a vyzývá k debatě s veřejností (Dearden 2015).

Mezi české hlasy argumentující proti smlouvě TTIP patří docentka Ilona Švihlíková nebo europoslanec Jan Keller. Oba kritizují především mechanismus ISDS či nízké transparentnosti při vyjednávání a také napadají Evropskou unií zmiňované přínosy v podobě vzniku nových pracovních míst. Keller se ohledně této problematiky vyjádřil takto *„jestliže tato smlouva má zjednodušit obchodování, což z ekonomického hlediska mimo jiné znamená ubrat pracovní místa, ubrat náklady, které jsou na pracovní sílu“* (Kupka 2015). V případě, že by došlo ke schválení TTIP, pak je dle Švihlíkové EU na cestě *„ke korporátnímu fašismu, k totalitnímu systému, ve kterém je zablokován technologický pokrok tak, aby korporace udržely svou rentu“* (Švihlíková 2014: 176).

Kritických hlasů ohledně smlouvy o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství je ve světě mnoho. Ať už plynou od občanů, odborníků v oblasti ekonomie, práva nebo životního prostředí, neměly by se přecházet bez povšimnutí. Evropská komise často tvrdí, že vyjednává smlouvu TTIP pro občany Evropské unie. V tom případě by rozhodně měla naslouchat hlasu lidu, který petičním vyjádřením ukázal, že občané o smlouvu TTIP ve stávajícím znění nemají zájem.

2.3.3 Schvalovací proces

Pokud se obě strany dokáží vypořádat s citlivými tématy obsaženými v projednávané bilaterální smlouvě TTIP, pak je čeká poslední důležitý krok k uzavření smlouvy, a tím je proces schválení. Hlavně zde se může nakonec vše zkomplikovat a k vytouženému schválení historicky největší zóny volného obchodu nemusí dojít.

Ve Spojených státech spadá regulace zahraničního obchodu dle ústavy do kompetence Kongresu. Do roku 1994 mohl americký prezident a jeho administrativa použít nástroj

„Fast Track Authority“. Díky němu došlo ke zmocnění amerického prezidenta k vyjednávání mezinárodní obchodní smlouvy (Peterson, Pollack 2003: 35). Tento instrument byl však nahrazen v roce 2002 jiným mechanismem „Trade Promotion Authority“. Kongres tak může delegovat svou pravomoc na úřadujícího prezidenta, který bude mít na starost vést jednání k obchodní smlouvě. Obchodní vyjednávání se tak díky TPA zjednodušuje a zkracuje. Jakmile by došlo k sjednání obchodní dohody, Kongres by se jí musel přednostně zabývat na nejbližší schůzi. Po dané lhůtě 45 dnů by se pak musel rozhodnout dohodu buď přijmout, nebo zamítnout jako celek, neboť možnost podání pozměňovacích návrhů v tomto případě nelze uplatnit (Krist 2015). V červnu 2015 Kongres schválil tento zákon, a tím získal Obama moc ve vyjednávání TTIP. Tento krok byl důležitý pro posílení pozice USA ve vyjednávání a také pro EU, neboť do té doby neměla jistotu, že by dojednaný kompromis měl šanci na schválení v kongresu (Weisman 2015).

Na základě článku tři Smlouvy o Fungování Evropské unie (dále jen FEU) má EU výlučnou pravomoc v oblasti společné obchodní politiky. *„Společná obchodní politika se zakládá na jednotných zásadách, zejména pokud jde o úpravy celních sazeb, uzavírání celních a obchodních dohod týkajících se obchodu zbožím a službami, obchodní aspekty duševního vlastnictví, přímé zahraniční investice, sjednocování liberalizačních opatření, vývozní politiku a opatření na ochranu obchodu, jako jsou opatření pro případ dumpingu a subvencování“* (Úřední věstník Evropské unie 2012: 94). Transatlantické obchodní a investiční partnerství svým obsahem spadá do rámce společné obchodní politiky.

Evropská unie má pravomoc uzavírat mezinárodní smlouvy dle čl. 216 FEU. Po úspěšném zakončení jednání a právním sepsání výsledné smlouvy iniciuje hlavní vyjednavatel její schválení. Evropský parlament hlasuje o konečném znění dohody (Úřední věstník Evropské unie 2012: 94–98). Pokud však ve smlouvě budou obsaženy i oblasti, v nichž mají pravomoci členské státy, pak se bude jednat o tzv. smíšenou dohodu. Schvalovací proces tak bude rozšířen ještě o ratifikaci v národních parlamentech, a to podle jejich ústavních zákonů. Následně je předložen konečný návrh smlouvy Radě Evropské unie, která o něm hlasuje jednomyslně (Syllová et al. 2010: 210–213). Na základě výše uvedeného procesu schválení mezinárodní smlouvy je zbořen mýtus o nedemokratickém jednání, neboť poslední slovo ohledně smlouvy TTIP mají europoslanci, kteří jsou voleni jako zákonní zástupci občanů členských států, a v případě smíšené smlouvy i národní parlamenty, které jsou obsazeny demokraticky zvolenými zástupci lidu.

Dle výše uvedeného procesu schvalování mezinárodních obchodních smluv na obou stranách Atlantického oceánu lze vydedukovat, že mohou nastat značné komplikace

při finálním schvalování smlouvy TTIP. Problém představuje nejen jednomyslné hlasování v Radě Evropské unie, ale pokud se bude jednat o smíšenou dohodu, tak především schválení v národních parlamentech členských států. Evropská unie je totiž velmi heterogenní celek s mnoha rozličnými názory na obchodní politiku.

Pro schválení TTIP je v Evropském parlamentu široká skupina evropských stran. Mezi ně patří například Evropská lidová strana (EPP), Pokrokové spojenectví socialistů a demokratů (S&D), Evropští konzervativci a reformisté (ECR) a Aliance liberálů a demokratů pro Evropu (ALDE) (Francescu 2015). Tyto strany patří mezi čtyři nejsilnější v Evropském parlamentu čítající 216 europoslanců u EPP, 190 europoslanců u S&D, 75 europoslanců u ECR a 70 europoslanců v ALDE (Evropský parlament). Dohromady tak existuje základna 551 (ze 751) europoslanců hlasujících potenciálně ve prospěch TTIP.

Ve Spojených státech má právě republikánská strana převahu v Kongresu. Proto lze očekávat jisté komplikace při schvalování TTIP, jejichž jednání řídí a podporuje prezident Barack Obama z demokratické strany. Nicméně stranická disciplína obou amerických stran je velmi nízká a lze tedy očekávat, že smlouvu mohou podpořit republikánští kongresmani a naopak odmítnout demokratičtí kongresmani.

Výsledek hlasování se bude odvíjet především od konečného návrhu smlouvy. V utváření konečného názoru europoslanců a kongresmanů na Transatlantické obchodní a investiční partnerství by mohly hrát důležitou roli i různé lobbistické skupiny, neziskové organizace a také občanské iniciativy. Už teď je jasné, že nejrozporuplnějším bodem smlouvy budou mezinárodní arbitráže, v nichž firmy žalují státy kvůli ochraně investic. Tento bod tak může stát obě strany prozatím dva roky jednání.

2.4 Dílčí závěr

V reakci na negativní dopady ekonomické krize se Spojené státy americké a Evropská unie shodly na jednání o prohloubení obchodní spolupráce na úrovni zóny volného obchodu. Transatlantické obchodní a investiční partnerství je značně ambiciózní projekt, ve kterém jsou předkládány velmi vysoké cíle. Nalézt vzájemný konsenzus nebude lehké, neboť smlouva obsahuje řadu citlivých témat (např. ochrana investic a urovnání sporu mezi investorem a státem, standardy u bezpečnosti potravin a zvířat či zeměpisná označení výrobků), která mohou zkomplikovat jednání a následně i uzavření TTIP.

O dopadech TTIP na ekonomiku obou stran bylo napsáno mnoho studií. Ve většině z nich jsou popsány pozitivní přínosy vyplývající z transatlantické zóny volného obchodu pro oba aktéry. Mezi zmiňované benefity patří růst hrubého domácího produktu, růst dovozu

i vývozu zboží a služeb, vytváření až stovek tisíc pracovních míst či navýšení mezd. Kritické studie naopak tvrdí, že smlouva TTIP naopak podpoří zrušení pracovních míst v souvislosti se snižováním nákladů firem, vyvolá pokles ekonomik a v EU prohloubí dluhovou krizi. Predikovat skutečný efekt na obě strany Atlantického oceánu lze jen velmi těžko. Ve studiích jsou výsledky vyvozovány na základě různých ekonomických modelů, které vyhodnocují data v dlouhodobém spektru až 10 let. Odhadnout a zakomponovat všechny proměnné do výzkumu však nelze. Díky propojenosti světových ekonomik, globalizaci, zásadním událostem v politické rovině či legislativním krokům mohou být ekonomiky jednotlivých států či regionálních uskupení ovlivňovány. Takovým příkladem byla sama o sobě ekonomická krize. Politický vliv na ekonomiku jiné země lze nalézt v nedávné situaci, kdy byly na Rusko uvaleny ekonomické sankce. V průběhu příštích let mohou nastat situace, které mohou mít zásadní vliv na ekonomiky obou aktérů, a které do studií nebyly zahrnuty.

Na základě TTIP by EU a USA mohly být hlavními udavateli trendů v rámci nastavování standardů v jednotlivých oblastech obchodu. Ve studiích jsou často popsány i pozitivní dopady na ostatní země, které TTIP nezahrnuje. Tento efekt je opět zapříčiněn propojeností tentokrát na výrobní úrovni zboží, kdy jednotlivé části výrobku pocházejí z různých částí světa a ve výsledku pak poptávka po nich vyvolá i poptávku po jednotlivých komponentech.

V této kapitole byla představena také citlivá témata, která jsou obsažena ve smlouvě TTIP. Nejvíce kontroverze vyvolává ochrana investic a urovnání sporu mezi investorem a státem a standardy bezpečnosti potravin. Proto byly vybrány pro tuto bakalářskou práci. Mezi další citlivá témata patří životní prostředí, energie, zemědělské produkty či veřejné zakázky, které ale nebyly vybrány pro analýzu této práce. Pokud by smlouva TTIP v konečné fázi obsahovala snížení evropských standardů v oblasti bezpečnosti potravin, pak by se jistě zvedla vlna odporu. Stejně tak v případě zahrnutí mechanismu ISDS do TTIP. I přes snahu reformovat stávající mechanismus na modernější verzi, která by reflektovala potřeby 21. století, nelze zaručit kladný efekt přijetí ze strany občanů. Přestože by předkládaný návrh tyto tribunály posílil v jejich transparentnosti a nestrannosti soudců, došlo by pouze k menším úpravám a nevyřešila by se podstata problému, kterou je existence možnosti investorů zažalovat stát za vydání legislativních předpisů ohrožující jejich zisky. Pokud nějaký investor investuje do projektu, vždy by si měl uvědomit rizika spojená s investicí a v případě vysokého rizika projekt neuskutečnit, popřípadě nést následky svého rozhodnutí.

Důležité je také zapojení občanů a odborníků do této problematice, neboť utváří důležité a široké spektrum názorů a připomínek týkající se oblastí životního prostředí, geneticky modifikovaných potravin nebo duševního vlastnictví. Současná atmosféra občanů EU vůči

smlouvě TTIP není příznivá. Občanská iniciativa Stop TTIP sesbírала za rok přes 3 miliony hlasů z celé Evropské unie a splnila tak podmínky pro petici podanou EU. V historii existence Evropské unie se jednalo o největší občanskou iniciativu, a Evropská komise by ji neměla přecházet.

Nejen veřejnost, ale i zástupci parlamentů členských států jsou proti některým bodům obsaženým v TTIP, hlavně proti mechanismu ISDS. Jejich názor mohou sdílet i europoslanci, kteří budou o finálním textu TTIP hlasovat. Schvalovací proces je dalším bodem, který může zkomplikovat schválení smlouvy TTIP. Pokud bude bilaterální dohoda označena za smíšený typ smlouvy EU, pak bude celý proces schválení prodloužen o ratifikaci v jednotlivých národních parlamentech členských států na základě jejich ústavy. Ani v USA nejsou dobré podmínky pro úspěšné schválení smlouvy TTIP. Stávající prezident Barack Obama, který zastupuje demokratickou stranu, musí smlouvu obhájit před americkým Kongresem, v němž má většinu republikánská strana.

Všechny výše zmíněné aspekty budou mít vliv na konečný verdikt ohledně smlouvy o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství. Na základě takového výčtu se zdá, že se v blízké době obě strany nedočkají uzavření smlouvy. S ohledem na kritické hlasy a výtky vůči jednotlivým bodům smlouvy TTIP se mohou jednání o obsahu smlouvy značně prodloužit. Svou roli sehraje také vývoj jednání o Transpacifickém partnerství, které mají v plánu uzavřít Spojené státy americké s několika zeměmi.

Závěr

Bakalářská práce se zabývala analýzou vývoje složek mezinárodního obchodu mezi EU a USA v době ekonomické krize a analýzou ambiciózního projektu Transatlantického obchodního a investičního partnerství. První kapitola představila příčiny vzniku ekonomické krize a její vývoj ve Spojených státech amerických a následně i její přesun a průběh v členských státech Evropské unie. Byly tak představeny problémy, do kterých se dostali oba obchodní partneři a jaké dopady měla ekonomická krize na jejich ekonomiky a vzájemné obchodní vztahy. Ve druhé kapitole byl popsán ambiciózní projekt Transatlantického obchodního a investičního partnerství. Stěžejní částí této kapitoly byla analýza potenciálních přínosů vyplývajících z uzavření této dohody a také překážek zpomalujících či snižujících pravděpodobnost schválení a uzavření TTIP.

Cíl předestřený v úvodu této práce, konkrétně analyzovat vývoj forem mezinárodního obchodu mezi EU a USA od propuknutí světové krize a následně analyzovat probíhající jednání o užší obchodní spolupráci (TTIP) mezi oběma aktéry s důrazem na potenciální přínosy a překážky snižující pravděpodobnost uzavření smlouvy, byl splněn. Nelze vyloučit, že existují i další proměnné ovlivňující uzavření bilaterální smlouvy TTIP, které nebyly do bakalářské práce zahrnuty vzhledem k jejímu rozsahu. Také byla zkoumána pouze vybraná citlivá témata, která se ve spojení se smlouvou TTIP vyskytla.

První výzkumná otázka zněla: *Jak ovlivnila ekonomická krize vývoj jednotlivých složek mezinárodního obchodu mezi EU a USA?* Na základě provedené analýzy vývoje jednotlivých vybraných složek mezinárodního obchodu ve sledovaném období ekonomické krize 2007 až 2012 se podařilo nalézt odpověď na tuto otázku. Ekonomická krize ovlivnila vývoj vybraných zkoumaných položek mezinárodního obchodu (exportu a importu obchodu se zbožím, službami a tokem přímých zahraničních investic) do značné míry. Nejvíce byl ekonomickou krizí postižen tok přímých zahraničních investic. Přímé zahraniční investice hrají důležitou roli pro růst podniků a vytváření pracovních míst. Vývoj FDI byl ve zkoumaném období značně kolísavý. Největší pokles toku FDI z USA byl zaznamenán v roce 2008, který plně odrážel špatnou situaci na amerických finančních trzích. Z pohledu EU byl nejnižší odliv FDI v roce 2010. Rok 2011 se vyznačoval růstem v oblasti FDI a obě ekonomiky tak doufaly v postupné oživení toků FDI. Bohužel hned v dalším roce došlo znovu k poklesu odlivu i přílivu FDI.

Téměř totožný vývoj ve sledovaném období 2007 až 2012 vykazovaly obchod se zbožím a obchod se službami. Pro obě formy mezinárodního obchodu byl nejkrizovějším obdobím

rok 2009, kdy došlo k největšímu poklesu. V dalších letech následoval postupný růst reflektující velmi pomalé zotavování obou ekonomik. U obchodu se zbožím se podařilo překonat hodnoty z předkrizového období až v roce 2011, zatímco u obchodu se službami se tak stalo již v roce 2010. Z toho vyplývá, že vzájemný obchod se službami byl méně zasažen ekonomickou krizí než obchod se zbožím, a že došlo k rychlejšímu oživení v oblasti služeb. Ekonomická krize tak značně poškodila vývoj mezinárodního obchodu mezi EU a USA.

Ve druhé části této práce byla představena projednávaná smlouva o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství mezi Evropskou unií a Spojenými státy americkými. Tato iniciativa vzešla z nutnosti oživení obou ekonomik po zasažení ekonomickou krizí. Od vytvoření zóny volného obchodu si oba aktéři slibují růst hrubého domácího produktu, vývozu a dovozu, vznik pracovních míst (zvýšení zaměstnanosti) a nastavení nových obchodních standardů. Jelikož autorka nemá dostatečné znalosti na poli ekonomických modelů pro provedení predikce ohledně potenciálních přínosů po zavedení smlouvy TTIP, byly v práci využity studie vydané na toto téma. Většina studií popisuje pozitivní dopad na základní ekonomické ukazatele (HDP, zaměstnanost, export, import) obou ekonomik, kvůli kterým se tato smlouva v první řadě vyjednává. Existují však také studie, ve kterých jsou negativní předpovědi ohledně budoucího vývoje v případě platnosti TTIP. Zástupci, kteří budou schvalovat smlouvu, by tak neměli brát v potaz pouze kladné scénáře vývoje jejich ekonomik, ale zvážit i možná rizika vyplývající ze smlouvy.

Zda dojde ke schválení finálního textu smlouvy, ukáže až čas. Smlouva TTIP vyvolává ve světě rozporuplné debaty, proto se autorka v bakalářské práci zaměřila na vybrané proměnné, které by mohly ovlivnit konečné rozhodnutí o schválení TTIP. Druhá kladená otázka proto zněla: *Jaké překážky mohou zkomplikovat uzavření dohody Transatlantického obchodu a investičního partnerství?* Uzavření smlouvy TTIP může zkomplikovat samotný obsah dohody, neboť jeho součástí jsou citlivá témata, která vyvolala už v minulost spory mezi EU a USA. Jde například o standardy týkající bezpečnosti potravin a zvířat. Pokud by došlo ke snižování těchto standardů ze strany EU, mohlo by to zapříčinit dovoz nekvalitních či života ohrožujících potravin.

Asi největší překážkou v uzavření smlouvy je téma ochrany investic. Přestože se Evropská komise snaží o reformu stávajícího mechanismu, jedná se pouze o úpravy zaručující transparentnost či zkušenost soudců. Podstata problému v samotné existenci tohoto mechanismu tak řešena není. Odborníci mluví o ISDS jako o nerespektování mezinárodních a vnitrostátních práv. Pokud by byl tento bod obsažen ve finálním textu smlouvy, vyvolalo

by to vlnu nevole na obou stranách. Vyjednávači smlouvy by měli posoudit, zda by nebylo lepší tuto část ze smlouvy vypustit, a tím i zvýšit podporu ve schválení TTIP.

Kritické hlasy zaznívající z úst odborníků, zástupců národních parlamentu členských států EU, amerických kongresmanů nebo občanů mohou a měly by ovlivnit výsledný verdikt ohledně TTIP. Evropská komise by měla brát v úvahu občanské iniciativy, které se v petici vyslovily pro zastavení jednání TTIP, neboť dle nich ohrožuje demokracii a právní stát. Nalézt vzájemný konsenzus nebude lehké. S ohledem na množství kritických hlasů a výtek vůči jednotlivým bodům smlouvy TTIP se mohou jednání o obsahu smlouvy značně prodloužit a nakonec vyústit v neúspěch.

Literatura a prameny

„About Stop TTIP“ *Stop TTIP*. (online). Dostupné z: <<https://stop-ttip.org/about-stop-ttip/>> (2. 2. 2015).

Akhtar, Shayerah Ilias, Vivian C. Jones. 2014. „Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) Negotiations.“ *Congressional Research Service*, 4. 2. 2014 (online; Pdf). Dostupné z: <<https://www.fas.org/sgp/crs/row/R43387.pdf>> (20. 11. 2015).

Bauer, Matthias. 2015. „Campaign triggered mass collaboration in the EU’s online consultations: the ISDS-in-TTIP case“ *European View* 14 (1), 121–129. Dostupné z: <<http://link.springer.com/article/10.1007/s12290-015-0346-6#/page-1>> (2. 2. 2015).

Bierbrauer, Elfriede, Wanda Troszczyńska-van Genderen. 2015. „Transatlantické vztahy: USA a Kanada.“ *Evropský parlament*, 02/2015 (online). Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.1.html> (1. 12. 2015).

Bromund, Ted R., Luke, Coffey, Bryan, Riley. 2014. „The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): Economic Benefits and Potential Risks.“ *Heritage.org*, 17. září 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.heritage.org/research/reports/2014/09/the-transatlantic-trade-and-investment-partnership-ttip-economic-benefits-and-potential-risks>> (1. 12. 2015).

Capaldo, Jeronim. 2014. „The Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership: European Disintegration, Unemployment and Instability.“ *Global development and environment institute*, říjen 2014 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://ase.tufts.edu/gdae/Pubs/wp/14-03CapaldoTTIP.pdf>> (1. 12. 2015).

Dearden, Nick. 2015. „TTIP is a ‘revolution against international law’, says UN Expert“ *Global Justice Now*, 16. 10. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.globaljustice.org.uk/blog/2015/oct/16/ttip-revolution-against-international-law-says-un-expert>> (2. 12. 2015).

Drulák, Petr a kolektiv. 2008. *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portál, s.r.o.

„EU direct investments - main indicators“ *Eurostat*, (online). Dostupné z: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>> (20. 11. 2015).

European Commission. 2012. „Interim Report to Leaders from the Co-Chairs EU-U.S. High Level Working Group on Jobs and Growth“ *Europa.eu*, 19. června 2012 (online; Pdf). Dostupné z: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/june/tradoc_149557.pdf> (22. 11. 2015).

European Commission. 2013a. „Final Report High Level Working Group on Jobs and Growth“ *Europa.eu*, 11. února 2013 (online; Pdf). Dostupné z: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/february/tradoc_150519.pdf> (22. 11. 2015).

European Commission. 2013b. „EU and US conclude first round of TTIP negotiations in Washington“ *Europa.eu*, 11. července 2013 (online). Dostupné z: <<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=941>> (22. 11. 2015).

European Commission. 2014. „The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): We're listening and engaging“ *Europa.eu*, 28. 3 2014 (online; Pdf). Dostupné z: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/march/tradoc_152276.pdf> (1. 12. 2015).

European Commission. 2015a. „Report of the tenth round of negotiations for the Transatlantic trade and investment partnership“ *Europa.eu*, červenec 2015 (online; Pdf). Dostupné z: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/july/tradoc_153667.pdf> (22. 11. 2015).

European Commission. 2015b. „TTIP and regulation: an overview“ *Europa.eu*, 10. února 2015 (online; Pdf). Dostupné z: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/february/tradoc_153121.pdf> (22. 11. 2015).

European Commission. 2015c. „Factsheet on Investment protection in TTIP“ *Europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153018.5%20Investment.pdf> (2. 12. 2015).

Evropská komise. 2010. *Souhrnná zpráva o činnosti Evropské unie – 2009*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. (online; Pdf). Dostupné z: <<http://bookshop.europa.eu/cs/souhrnn-zpr-va-o-innosti-evropsk-unie-2009-pbKAAD10001/>> (20. 11. 2015).

Evropská komise. 2013a. *Politiky Evropské unie: Hospodářská a měnová unie a euro*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské Unie. (online; Pdf). Dostupné z: <http://europa.eu/pol/emu/flipbook/cs/files/na7012001csc_002.pdf> (20. 11. 2015).

Evropská komise. 2013b. *Politiky Evropské unie: Evropa 2020 – evropská strategie růstu*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2013. (online; Pdf). Dostupné z: <<http://bookshop.europa.eu/en/europe-2020-pbNA0414862/>> (20. 11. 2015).

Evropská komise. 2015a. *Politiky Evropské unie: Hospodářská a měnová unie a euro*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské Unie. (online; Pdf). Dostupné z: <http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/cs/economic_and_monetary_union_and_the_euro_cs.pdf> (20. 11. 2015).

Evropská komise. 2015b. *Partnerství TTIP zblízka*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské Unie. (online; Pdf). Dostupné z: <<http://bookshop.europa.eu/cs/partnerstv-ttip-zbl-zka-pbNG0115085/>> (22. 11. 2015).

Evropská komise. 2015c. *Transatlantické obchodní a investiční partnerství (TTIP): 10 největších mýtů o TTIP*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské Unie.

Evropské společenství. 1990. „Transatlantic Declaration on EC-US Relations, 1990“. *Europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: <http://eeas.europa.eu/us/docs/trans_declaration_90_en.pdf> (15. 11. 2015).

Evropský hospodářský a sociální výbor. 2015. „Evropský pas k aktivním u občanství.“ *Europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/qe-04-15-149-cs-n.pdf>> (2. 2. 2015).

Evropský účetní dvůr. 2011. „Důsledky současné finanční a hospodářské krize pro oblast veřejné odpovědnosti a veřejné kontroly v EU a pro roli Evropského účetního dvora“ *Europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.eca.europa.eu/Other%20publications/POSITIONPAPER_2011/POSITIONPAPER_2011_CS.PDF> (20. 11. 2015).

„Extra-EU trade by partner“ *Eurostat*, (online). Dostupné z: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>> (20. 11. 2015).

Felbermayr, Gabriel, Benedikt, Heid, Sybille, Lehwald. 2013. *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) Who benefits from a free trade deal?* Gütersloh: Bertelsmann Stiftung. Dostupné z: <<http://www.bfna.org/sites/default/files/TTIP-GED%20study%2017June%202013.pdf>> (1. 12. 2015).

Foster, John Bellamy, Fred, Magdoff. 2009. *Velká finanční krize: příčiny a následky*. Všeň: Grimmus.

Francois, Joseph et al. 2013. *Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment*. London: Centre for Economic Policy Research. (on-line). Dostupné z: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150737.pdf> (1. 12. 2015).

Francescu, Doru. 2015. „What will happen to TTIP in the European Parliament?“ *Euractiv.com*, 24. 6. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.euractiv.com/sections/trade-society/what-will-happen-ttip-european-parliament-315540>> (1. 12. 2015).

Hamilton, Daniel S., Joseph P., Quinlan. 2014. *The Transatlantic Economy 2014: Annual Survey of Jobs, Trade and Investment between the United States and Europe*. Washington, DC: Center for Transatlantic Relations. (online). Dostupné z: <http://www.amcham.ro/UserFiles/articleFiles/The%20Transatlantic%20Economy%202014%20Volume%201%20Headline%20Trends_04011319.pdf> (1. 12. 2015).

Hilary, John. 2015. *The transatlantic trade and investment partnership: A charter for deregulation, an attack on jobs and an end to democracy*. Brusel: Rosa-Luxemburg-Stiftung. (online). Dostupné z: <<http://media.waronwant.org/sites/default/files/TTIP%20booklet%20for%20RLS,%202015%20update.pdf>> (2. 2. 2015).

„International trade in services - Data for the Eurostat yearbook“ *Eurostat*, (online). Dostupné z: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>> (20. 11. 2015).

Janáčková, Stanislava. 2010. *Krize eurozóny a dluhová krize vyspělého světa*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku.

Kalínská, Emilie, Radek Čajka, Iveta Černá, Ilya Bolotov, Ludmila Štěrbová. 2010. *Mezinárodní obchod v 21. století*. Praha: Grada Publishing.

Kozák, Kryštof, Tomáš Weiss, Helena Schulzová a kol. 2012. *Dopady krize v euroatlantickém prostoru*. Praha: Dokořán.

Krist, Bill. 2015. „Will Congress Give Obama Authority to Negotiate Trade Agreements?“. *America's Trade policy*, 23. 1. 2015 (online). Dostupné z: <<http://americatradepolicy.com/will-congress-give-obama-authority-to-negotiate-trade-agreements/#.VmRZWLjqiko>> (1. 12. 2015).

Kupka, Petr. 2015. „Mrtvé krysy v párcích v USA, velké utajení. Profesor Keller debatoval o americko-evropské smlouvě TTIP a bylo rušno.“ *Parlamentní listy*, 11. 2. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Mrtve-krysy-v-parcich-v-USA-velke-utajeni-Profesor-Keller-debatoval-o-americko-evropske-smlouve-TTIP-a-bylo-rusno-361491>> (2. 12. 2015).

Marantis, Demetrios. 2013. „Letter to Speaker of United States House of Representatives“ 20. 3. 2013 (online; Pdf). Dostupné z: <<https://ustr.gov/sites/default/files/03202013%20TTIP%20Notification%20Letter.PDF>> (2. 12. 2015).

Mráček, Karel. 2009. „Mechanismus selhání finančního sektoru a jeho důsledky“ in Klvačová Eva (ed.). *Světová ekonomická krize: příčiny, projevy, perspektivy*. Praha: Professional publishing.

Mungengová, Jolana. 2015. „TTIP z pohledu Evropské unie“. Příspěvek přednesený na konferenci *Transatlantická obchodní dohoda mezi Evropskou unií a USA – Co může přinést a proč vyvolává tolik otázek?* Ostrava, 17. 6. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=dR68-6yhArw&list=PLqVh2YhEny3FJ9NGaB9K4KvD6WN96GQPW&index=6>> (1. 12. 2015).

Oustr. 2013. „Readouts from T-TIP Negotiating Rounds.“ *Office of the United States Trade Representative* (online). Dostupné z: <<https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/transatlantic-trade-and-investment-partnership/readouts#>> (1. 12. 2015).

„Poslanci podle členského státu a politické skupiny“. *Evropský parlament* (online). Dostupné z: <<http://www.europarl.europa.eu/meps/cs/crosstable.html>> (1. 12. 2015).

Poulsen, Lauge, Jonathan, Bonnitcha, Jason, Yackee. 2015. „5. Transatlantic Investment Treaty Protection.“ in Hamilton, Daniel S., Jacques, Pelkmans (eds.). *Rule-Makers or Rule-Takers? Exploring the Transatlantic Trade and Investment Partnership*. Londýn: Rowman & Littlefield International. (online). Dostupné z: <<http://transatlanticrelations.org/sites/default/files/TTIP%20consolidated%20final.pdf>> (2. 12. 2015).

Peterson, John, Mark A. Pollack. 2003. *Europe, America, Bush: transatlantic relations in the twenty-first century*. New York: Routledge.

„Report on the European Ombudsman's public consultation in relation to the transparency of the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) negotiations.“ *Evropský veřejný ochránce práv*, 29. 7. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.ombudsman.europa.eu/cases/correspondence.faces/en/58643/html.bookmark>> (1. 12. 2015).

Robert, Aline. 2015. „French senators strongly attack EU-US trade deal.“ *EurActiv.com*, 8. 1. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.euractiv.com/eu-elections-2014/french-senators-violently-attack-news-532705>> (2. 12. 2015).

Roubini, Nouriel, Stephen Mihm. 2011. *Krizová ekonomie: Budoucnost finančnictví v kostce*. Praha: Grada Publishing, a.s.

Shao, Qianqian Maarten, Punt, Justus, Wesseler. 2015. „Trade Liberalization on the EU-US GMO Agreement: A Political Economy Approach.“ Příspěvek přednesený na konferenci *Seventh International Conference on Coexistence between Genetically Modified (GM) and non-GM based Agricultural Supply Chain*. Amsterdam, 17.– 18. 11. 2015. (online). Dostupné z: <<http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/211488/2/Shao,%20Punt,%20Wesseler%20-%20Trade%20Liberalization%20on%20the%20EU-US%20GMO%20Agreement%20GMCC-15.pdf>> (2. 12. 2015).

Steffenson, Rebecca. 2005. *Managing EU-US Relations: Actors, Institutions and the New Transatlantic Agenda*. Manchester: Manchester University Press.

Stumo, Michael. 2015. „Dems send TTIP demands to Obama.“ *Coalition for a prosperous America*, 28. 4. 2015 (online). Dostupné z: <http://www.prosperousamerica.org/dems_send_tt看_demands_to_obama> (2. 12. 2015).

Syllová, Jindřiška a kol. 2010. *Lisabonská smlouva komentář*. Praha: C. H. Beck.

Štěrbová, Ludmila, Iveta Černá, Radek Čajka, Ilya Bolotov. 2013. *Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století*. Praha: Grada Publishing.

Švihlíková, Ilona. 2014. *Přelom: od velké recese k velké transformaci*. Bratislava: Inaque.sk.

Úřední věstník Evropské unie. 2012. „Smlouva o Fungování Evropské unie (konsolidované znění)“. *Europa.eu* (online; Pdf). Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=CS>> (1. 12. 2015).

„GDP growth (annual %)“. *The World Bank*. (online). Dostupné z: <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>> (2. 12. 2015).

Weisman, Jonathan. 2015. „Trade Authority Bill Wins Final Approval in Senate“. *The New York Times*, 24. 6. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.nytimes.com/2015/06/25/business/trade-pact-senate-vote-obama.html>> (1. 12. 2015).

Seznam použitých zkratk, tabulek a grafů

Seznam použitých zkratk

CDO	Zajištěná dluhová obligace
EP	Evropský parlament
EU	Evropská unie
FDI	Přímé zahraniční investice
FED	Federálním rezervním systémem
FEU	Smlouva o Fungování Evropské unie
GMO	Geneticky modifikované organismy
HDP	Hrubý domácí produkt
TPA	Trade Promotion Authority
TPP	Transpacifické partnerství
USA	Spojené státy americké
OUSTR	Office of the United states trade representative

Seznam tabulek

Tabulka č. 1.1 – Transatlantický obchod se zbožím z pohledu EU v letech 2007–2012 v miliardách EUR

Tabulka č. 1.2 – Transatlantický obchod se službami z pohledu EU v letech 2007–2012 v miliardách Eur

Tabulka č. 1.3 – Toky přímých zahraničních investic z pohledu EU v letech 2007–2012 v miliardách Eur

Seznam grafů

Graf č. 1.1 – Vývoj obchodu se zbožím mezi USA a EU v letech 2007–2012 v miliardách Eur

Graf č. 1.2 – Vývoj přílivu a odlivu transatlantických přímých zahraničních investic z pohledu EU v letech 2007-2012 v miliardách Eur

Seznam obrázků

Obrázek č. 3.1 – Procentuální změna růstu HDP při hluboké liberalizaci v EU 27

Abstrakt

Bakalářská práce pojednává o obchodních vztazích dvou nejvýznamnějších ekonomických center, Spojených států amerických a Evropské unie, v době ekonomické krize. Cílem práce je analyzovat vývoj forem mezinárodního obchodu mezi EU a USA od propuknutí světové krize a následně analyzovat probíhající jednání o užší obchodní spolupráci (TTIP) mezi oběma aktéry s důrazem na potenciální přínosy a překážky snižující pravděpodobnost uzavření smlouvy. Práce je rozdělena do dvou kapitol. V první kapitole je představen průběh ekonomické krize a její dopady na obchodní vztahy mezi USA a EU. V rámci této kapitoly byla provedena analýza exportu a importu zboží, obchodu se službami a toku přímých zahraničních investic v letech 2007 až 2012. Ve druhé kapitole byl popsán projekt Transatlantického obchodního a investičního partnerství. Součástí kapitoly byla analýza potenciálních přínosů vyplývajících z TTIP a překážek, které mohou zpomalit proces vyjednávání či snížit pravděpodobnost přijmout smlouvy TTIP.

Klíčová slova: Spojené státy americké, Evropská unie, Ekonomická krize, Transatlantické obchodní a investiční partnerství, obchodní vztahy

Abstract

The thesis deals with trade relations of the two most important economic centers, The United States of America and the European Union, in the time of economic crisis. The aim is to analyze the development of the forms of international trade between the EU and the US since the beginning of the global crisis and then analyze the ongoing negotiations on closer trade cooperation (TTIP) between the two actors, with an emphasis on the potential benefits and barriers to reducing the likelihood of concluding the contract. The work is divided into two chapters. The first chapter describes economic crisis and its impact on trade relations between the US and the EU. In this chapter is included an analysis of export and import of goods, trade in services and foreign direct investment flows between 2007 and 2012. In the second chapter is described the project Transatlantic trade and investment partnerships. In this chapter is included an analysis of the potential benefits arising from TTIP and obstacles that can slow down the negotiation process and reduce the chances of approval TTIP contract.

Key words: United States of America, European Union, Economic crisis, Transatlantic trade and investment partnership, Trade relations